non ob id diceretur intelligere ea intellectione, sed intellectus ille, in quo causatur intellectio; licèt ergo objectum producat intellectionem, quia tamen eam non recipit, nec per eam operatur, ideò non dicitur intelligere, & judicare, ut etiam notat Tat. 3. de An. q. 1. 3. not. Ad 3. neg. Doctor paritatem, quia formæ imperfectiores benè possunt esse causæ totales respectu suarum operationum, quia earum virtus limitata est, ac determinata ad unum in specie, at virtus intellectus illimitata est, ac determinata ad totum ens, ac proinde non potest in eo poni totalis causalitatis respectu cognitionis totius entis, quia ejus virtus infinita evaderet, ut supra deducebamus. Ad 4. ait Doctor quol. 13. §. *Ad ista* per actionem immanentem intelligi posse vel illam, quæ remanet in agente, vel quæ non habet terminum per ipsam productum, & operatum, & subdit in hoc secundo sensu Arist. 9. Met. 6. appellasse visionem, & aliam quamcumque operationem vitalem actionem immanentem, ut patet ex illis verbis, *non est aliud opus præter actionem*, & in p. d. 3. q. 7. Q. docet posse etiam vocari actionem immanentem in primo sensu, quia actus intelligendi verè manet in agente, non tantum in supposito agente, quod non transeat extra suppositum, sed nec transit extra partem intellectivam, in sensitivam, nec extra intellectivam in appetitivam, nec extra principium ejus activum in aliam potentiam, sed manet in parte intellectiva, quæ est causa partialis ejus, non autem oportet, ait Doctor, actionem propriè dictam manere in sua causa totali, sed sufficit, quod maneat in sua causa partiali. Ad 5. neg. seq. nam cum intellectus, & objectum ponantur causæ totales totalitate effectus, & solum partiales partialitate causæ; quicquid in effectu producitur ab una producitur simul ab altera, & nulla prorsus formalitas assignari potest in ipso, quæ simul non attingatur ab omnibus, & singulis. Ad 6. dicere propriè est actus memoriæ fæcundæ ex August. 9. de Trin. hæc verò ex intellectu, & objecto constituitur, ut habetur in tract. de Trin. & infra dicemus q. 4. Ad 7. patet ex proximè dictis minimè opus esse, quod quilibet effectus habeat unam per se causam, loquendo de causa totali, & integra, quia non tanta unitas requiritur in causis, quanta in effectu. Ad 8. dicitur cum Bargio aliquid posse movere intellectum multipliciter, nempè in se, in suo fundamento, in suo opposito, in suo inferiori, in suo effectu, sub suo accidente, in suo simili, & tandem in aliquo, quod est occasio movendi pro eo, semper enim in quacumque intellectione aliquo ex his modis concurrit objectum ad ejus productionem.

25 Deinde objicitur probando intellectum non esse causam magis principalem; quia in causis essentialiter ordinatis causa movens non mora nobilior est causa movente mota, at objectum primo modo concurrit, intellectus secundo modo, quia objectum sive in se, sive in specie præsens, sive in prima, sive in secunda motione semper aliquid verè producit in intellectu, non sic intellectus in objecto, ergo &c. Secundò, objectum concursu suo determinato concursum indeterminatum, & universalem intellectus determinat, ergo concursus ejus nobilior est. Tertiò, illud est principalius in causando, cui magis assimilatur effectus productus, quia omne agens, quantum potest, effectum sibi assimilat, at actus magis assimilatur objecto, quàm intellectui, cum sit ejus similitudo, ergo &c. Quartò, actus intelligendi magis ab objecto distinctionem habent, ac specificationem, quàm à potentia, ergo ab objectis etiam magis habent entitatem, à quo enim res habet entitatem, habet quoque distinctionem.

Resp. majorem esse veram, quando causa movens mota movetur à movente non mota, quatenus movens, & agens reduplicativè, & non quatenus mota tantum, sic enim causa secunda dicitur movere, ut mota à prima, non solùm quia virtutem agendi ab initio recepit ab ea, sed præsertim quia in ipsa actuali actione, & motione essentialiter pendet à prima, nedum enim causa prima influit cum secunda immediatè in effectum communem, sed etiam in eadem ipsam actionem, qua causa secunda formaliter denominatur agens, ut dicitur in tract. de concursu causæ primæ cum secundis; non sic autem objectum se habet respectu intellectus, partialiter enim cum intellectu influit tantum in effectum communem, sed nullatenus præstat virtutem agendi intellectui in ordine suo, & quantum spectat ad ejus causalitatem, nec ullo modo influit in propriam ejus actionem, & ideò intellectus est causa movens mota, non ut movens, & agens reduplicativè, sed potius ut actum intelligendi recipiens; hanc solutionem innuit Doctor 1. d. 3. q. 8. ad 1. princ. sed magis expresè habet 2. d. 3. qu. 8. sub F. ubi post multa concludit in hæc verba, *ad effectum tamen communem moveretur anima ab objecto, non inquantum activa, sed inquantum receptiva illius effectus, & licet sit mota, non tamen est movens mota, quia non movetur ad movere activè, sed ad recipere:* potest tamen dici movens motum ab objecto, quatenus ab eo sibi imprimitur species intelligibilis, ut declarat Doctor in lib. de An. q. ult. Ad 2. neg. assumptum Doct. 1. d. 3. q. 7. Bb. quia indeterminatio intellectus non est passiva, & materialis, sed activa, & virtualis, sicut est virtus Solis ad multa in his inferioribus causanda, ex quo fit, ut ex se sufficienter intellectus determinetur ad quamcunque intellectionem, ad quam ex se determinatus est, quotiescumque objectum, & species reducitur de potentia essentiali ad accidentalem, ergo verè determinatur ab eo. Neg. consequ. quia ut notat Doct. ibid. sub Y. & 2. d. 3. q. 8. sub F. non dicitur intellectus per speciem actuari, & determinari, quasi recipiat aliquid spectans ad causalitatem ejus propriam, eamque complens, totam enim virtutem agendi, quæ requiritur ex parte potentiæ, habet intellectus antecedenter ad quamcunque specierum receptionem, sed dicitur compleri, & determinari per accidens, ac veluti extrinsecè, quatenus ei adjungitur alia concausa ad intelligendum necessaria.

26 Ad 3. inquit Doctor magis probare oppositum, quia effectus formaliter magis assimilatur causæ proximæ, & inferiori, quam remotæ, & principali, ut constat de filio respectu patris, & Solis, quia causa remota, & principalis, ut plurimum est æquivoca, atque ideò non nisi virtualiter effectum sibi assimilare potest; posset etiam dici, quod licèt actus sit similior objecto, quam potentiæ, in repræsentando, nihilominus in essendo res è contra se habet, quia cum actus intelligendi sit qualitas spiritualis, objectum verò ut plurimum res materialis, & corporea, magis assimilatur intellectui quoad entitatem, quam objecto. Ad 4. sicut ab utroque in solidum actus habent entitatem pariter quoque distinctionem, & specificationem, & principalius ab eo, à quo magis præcipuè causantur; magis tamen ab objectis manifestatur intellectionum distinctio, quam ab intellectu, quia ubi in intellectu, indeterminato quodam, ac illimitato modo continentur, in objectis secundum continentiam virtualem determinatè continentur, de hac materia videatur Lic. quol. 15. §. *in ista articulo*, ubi multa movet, & resolvit dubia.

QUÆSTIO III.

De intellectione, ac verbo mentis.

27 Satis vulgaris, & famosa est in hac materia Thomistarum sententia affirmativam intellectionem esse formaliter actionem productivam cujusdam termini distincti, quem vocant verbum mentis, ac etiam imaginem, similitudinem, ac speciem expressam objecti, quo nomine distinguitur à specie intelligibili, quæ dicitur species impressa, unde consequenter velle videntur, quod intelligere formaliter sit hoc verbum mentis producere, quatenus mediante verbo, quod est expressa objecti similitudo exprimit, & declarat objectum, ita significat D. Thom. p. p. q. 27. art. p. & q. 34. art. p. & q. 8. de potentia art. 1. & alibi, quem sequuntur passim Thomistæ circa eadem loca, Conimb. 3. de Anim. cap. 8. quæst. 3. Morif. disp. 3. de An. q. 6. Molin. p. p. q. 12. art. 2. disp. p. Gonz. ibid. disp. 25. sect. 4. Montesin. p. 2. disp. 3. q. 5. Fonsec. 5. Met. cap. 15. qu. 10. sect. 2. alii recentiores Thomistæ, qui solùm addunt intellectionem esse actionem virtualiter productivam termini, non formaliter, ita Complut. disp. 21. de An. quæst. 1. & Io. de S. Thom. quæst. 21. art. 1. qui alios citant.

Altera sententia huic directè opposita asserit intellectionem potius esse passionem, ac receptionem, aut speciei intelligibilis, & impressæ, ut volunt Aureol p. d. 3. q. p. Ægid. quol. 13. q. 12. Gotfr. quol. 4. Suessan. lib. 5. de intellectu cap. 9. aut verbi, & speciei expressæ, ut Ruvius velle videtur q. 3. de intellectu possib. & alii, qui consequenter dicunt intelligere esse formaliter actum intelligendi recipere juxta id, quod dicebat Arist. 3. de An. 2. intelligere est quoddam pati, quibus favet Doct. p. d. 3. q. 7. §. *authoritatem philosophi* quol. 15. lit. L. & alibi, ac tenet Faber theor. 77. c. 3.

28 Tertia sententia, satis frequens apud Recentiores docet intellectionem esse potius qualitatem quandam, quæ ab intellectu producitur, & hanc ipsam esse imaginem, ac speciem expressam objecti ac ipsum verbum mentis, dum ab eo naturaliter gignitur simul cum intellectu, qui eam efficit distincta quadam actione, quæ solet appellari dictio, unde consequenter inquiunt intelligere nec esse formaliter producere intellectionem, nec eam recipere, sed per eam vitaliter operari tendendo in objectum; ita Scot. p. d. 3. q. 6. & 7. & d. 2. 7. q. 1. ibidem Durand. Ocham, Gabriel, & omnes Nominales, Suarez disp. 48. Met. sec. 2. lib. 3. de An. cap. 5. & p. p. tract. p. lib. 2. c. 11. & 13. Vasquez 1. p. disp. 38. cap. 2. & disp. 172. cap 4. & disp. 141. c. 4. Onuphr. trac. 2. de An. disp. 1. Arriag. disp. 5. de An. n. 37. & alii Recentiores, licèt in quibusdam discrepent à communi Scotistarum, ut ex dicendis patebit.

Quarta tandem opinio, ut omnibus det manus, hæc omnia complectitur, constituitque intellectionem, alium quemlibet vitalem actum creatum in actione, passione, & qualitate illa producta, & recepta in potentia vitali, unde consequenter docet, quod intelligere formaliter, & adæquatè hæc omnia, dicit, saltem in creatis, actionem potentiæ producentis, qualitatem productam, & passionem, seu receptionem istius qualitatis in potentia, ita Hurtad. disp. 6. de An. sec. 1. & 2.

De Verbo mentis pariter non est minor dissensio inter Authores; Thomistæ namque communiter affirmant verbum nostri intellectus esse similitudinem formalem, & expressam rei cognitæ productam per actum intelligendi; Alii dicunt esse ipsam speciem impressam priorem actuali intelligentia, pro qua citantur Ægid. & Suessan. loc. cit. Alii contendunt esse potius ipsum objectum cognitum per intellectionem, ita Aureol. apud Capreolum p. d. 27. q. 2. Alii esse utique objectum, non secundum esse cognitum, sed secundum esse reale, quod habet à parte rei. Scotistæ tandem asserunt cum Doctore 1. d. 27. q. 1. verbum esse ipsam met intellectionem, ut naturaliter productam à memoria fæcunda per actum dicendi; sequuntur Recentiores ferè omnes supracit. pro tertia sententia, inter quos solus Aversa discrepat in hoc, quod negat verbum produci per distinctam actionem, quæ appelletur dictio, asserens immediatè seipso ab intellectu procedere absque ulla actione media, quæ etiam fuit Nominalium sententia; & hoc ipsum asserunt Recentiores Thomist. cit. cum Cajet. & Capreol. de ipsa intellectione, quam distinguunt à Verbo.

ARTICULUS I.

Intellectionis natura explicatur.

29 Dicimus Primò nec intellectionem esse actionem termini productivam qui dicatur verbum, aut species expressa objecti, neque intelligere formaliter esse verbum mentis producere. Conclusio est contra priam opinionem jam adductam, docetur à Scoto pluribus in locis p. d. 2. q. 7. sub Q. & d. 3. q. 6. sub V. & d. 27. q. 1. sub F. ex instituto, & quol. p. lit. V. quol. 2. art. p. E. quol. 13. A & alibi sæpè, sequuntur omnes Interpretes circa ea loca Tatar. Viger. Lichet. Barg. Rada p. p. controverf. 7. Faber. in p. disp. 21. Vulpes tom. 2. part. 1. disp. 20. art. 6. & tom. 3. ejusdem partis disp. 42. art. 3. Herrer. in 1. disp. 10. quæst. 1. Ægid. Lusit. p. 2. lib. 4. de Beat. qu. 2. art. 4. & passim alii Recentiores pro 3. sent. cit. Probat Doctor 1. d. 7. hac fundamentali ratione, intellectio non est actio vera, & physica alicujus termini productiva, sed tantum merè grammaticaliter sic appellata, ergo non benè statuitur productiva verbi mentalis; probatur assumptum, tum quia 9. Met. text. 16. hac de causa dicitur actio immanens, quia præter ea non est aliud opus, & per hoc ibidem distinguitur ab actione transeunte, quæ habet aliquid operatum per ipsam tanquam terminum; videantur verba textus, quia clariora esse nequeunt; id em quoque habet p. ethic. cap. p. & lib. 6. cap. 5. Tum quia operationes vitales, inter quas præcipuum obtinet intellectio locum, dicuntur actus ultimi, & ultima perfectio operantis 8. Met. loc. cit. & p. Ethic. cap. 9. & finis ultimis potentiæ, tales autem non essent, si præter eas daretur ulterior terminus per ipsas acquisitus; Tum tandem quia si intellectio suapte natura est termini productiva, tunc impossibile foret nos intelligere intellectionem ipsam, quin simul intelligeremus aliquem terminum per ipsam produci, sicut impossibile est intelligere calefactionem, quin simul intelligamus calorem per ipsam produci, hoc autem est falsum, & contra experientiam; experimur enim nos intellectionem percipere, alium terminum non attingendo quàm objectum, cujus est similitudo, & quamplures Thomistæ fatentur non per omnem intellectionem verbum produci, quod præsertim asseverant in visione beata, & cognitione, qua Angelus seipsum intuitivè cognoscit.

30 Respondent aliqui Thomistæ, ex Capreolo 1. dist. 27. Arist. 9. Met. loc. cit. per hoc distinguere actionem immanentem à transeunte, quia per transeuntem producitur aliquod operatum receptum in externo subjecto ab operante diverso, sed quod productur per actionem immanentem, recipitur in eadem potentia operante, unde nil aliud ex hoc deducitur, quam per operationes vitales non produci opus externum, non autem quod nullum opus absolutè producatur. Contra hoc arguit Doct. quol 13. §. *ad ista*, quamvis enim sensus istius distinctionis in immanentem, & transeuntem à Capreolo assignatus sit verus, & proprius, non tamen est de intentione Arist. ibidem, nam ibi vocat actionem transeuntem, quæ habet terminum per ipsam productum sive maneat in agente, sive non, immanentem verò, quæ nullum prorsus terminum habet per ipsam productum; verba ejus sunt, *quorum non est aliud opus præter actionem ipsissimæ actio est; ut visio in videnre, & speculatio in speculante*, quibus docet per actionem immanentem nullum absolutè opus produci; at juxta expositionem Capreoli dicere debuisset, per transeuntes produci opus externum, per immanentes verò internum; Accedit, quod data hac expositione, malè ibi constitueret Arist. operationem vitalem finem ultimum potentiæ viventis, nam potiùs hnis ultimus esset id, quod per ipsam producitur. Et per hoc resellitur quoque Cajet. solutio 1. p. q. 27. art. 1. dub. 1. ubi inquit discrimen ab Arist. assignatum inter actionem immanentem, & transeuntem sic esse intelligendum, quod actio transiens necessariò semper habet terminum per ipsam productum, non ita immanens. Nam Arist. absolutè inquit, actiones immanentes nullum habere terminum, transeuntes habere, non autem per hoc distinguit, quod illæ semper habent terminum productum, illæ verò non semper; tum quia si actiones vitales haberent interdum terminum per ipsas productum, non semper essent finis ultimus, ultimaque perfectio potentiæ operantis, cujus oppositum ibi docet Arist. Nec valet, quod ait Cajet. adhuc in tali casu actionem immanentum dici actum ultimum finemque potentiæ, non quia nihil sit ea ulterius, sed quia hoc ipsum ulterius ea ordinatur ad illam, & sic terminus est propter actionem. Sanè hoc est irrationabile prorsus, & contra rationem actionis, & tèrmini per ipsam productì, quia actio ordinatur ad terminum velut medium ad finem, & inauditum est poni terminum propter actionem; nam potius actio est propter terminum, & ipsa exercetur, ut per ipsam quidpiam producatur, & oppositum est ininteligibile, quare dixit Arist. 1. Ethic. c. 1. terminum semper esse nobiliorem, & præstantiorem actione.

31 Recentiores Thomistæ, Complut. Joan. de S. Thom. cit. Bannez. Nazar. Zumel. 1. p. q. 27. art. 1. rationibus Scoticis coacti fatentur intellectionem non esse actionem de prædicamento actionis, quia non fit cum motu, sed esse actionem de genere qualitatis, non quidem grammaticaliter dictam, sed veram, & propriam, quia etiam in prædicamento qualitatis reponuntur veræ, & propriæ actiones, nempè operationes vitales, quibus verè exercentur potentiæ viventium, quare ut plurimum dicunt habere terminum per ipsam productum ex natura rei distinctum, scilicet, verbum, interdum verò non habere, cum scilicet objectum est intimè præsens seipso, ut in visione beata, adhuc tamen non amittere rationem veræ actionis, quia ob sui eminentiam, & perfectionem habet simul rationem fieri, & termini producti respectu sui, quod quomodo sit possibile, declarant num. 99. & seq. doctrina quadam desumpta ex suis Salmatic. in tract. de visione Dei disp. 2. Equidem in hac materia de intellectione, & verbo mentis adeò variè loquuntur Thomistæ, ut vix unus Author conveniat cum alio, imò cum seipso; sed præsertim Recentiores Thomistæ citati loquuntur minus consequenter; nam in primis negant intellectionem esse actionem de genere actionis, & nobiscum conveniunt esse de prædicamento qualitatis, & adhuc asserunt esse veram, & propriam actionem; sanè hoc est minus consequenter dictum, tum quia qualitas apud omnes non est productiva termini, sed potius forma per aliquam actionem productam; tum quia actio vera, & propria spectat ad prædicamentum actionis in via Thomistarum, nam in nostra schola aliter disponitur prædicamentum actionis ut constat ex dictis in logica. Rursus non cohæret, quod inquiunt, intellectionem interdum non habere verbum productum, & adhuc esse veram, & propriam actionem, quia ob suam eminentiam rationem actionis, & termini continet, ac quodammodo æquivalet actioni transeunti; Pluries experti sumus Thomistas, cùm rerum formalitates explicare nesciunt, ad eminentias, & virtualitates rerum properare, & nunc suspicamur idipsum de prædictis Authoritatibus; de ratione actionis veræ, & propriæ est, quod habeat terminum verè per ipsam productum, & ex natura rei ab ea distinctum, ergo si interdum accidit, quod tali termino sit destituta, utique deficiet à ratione veræ, ac physicæ actionis, nec unquam sufficienter explicabitur, qualis sit ejus eminentia, quæ adhuc in tali casu eam retineat intra lineam veræ, & propriæ actionis.

32 Secundò principaliter probatur conclusio, quia verbum per intellectionem productum, ut quidpiam ab ea distinctum, est supervacaneum prorsus, & ad nihil deservit; Vel enim ponitur; ut actio intellectio suum habeat terminum per ipsam productum; ut volunt quamplures Thomistæ, & hoc vanum est, quia ut constat ex modo dictis, intellectio non est vera, & propria actio, sed actio dicitur per quandam analogiam, quam habet ad veram actionem, ut notat Doctor 1. d. 3. quæst. 6. in fine, & quol. 13. §. *ad ista*, nam vitalis operatio appellatur actio ob duas conditiones, in quibus actioni veræ assimilatur, prima est, quia semper est in fieri, sicut illa, æquè enim dependet ab agente in secundo, & ultimo instanti, ac in primo, imò in quolibet, quousque durat, altera est, quia instar actionis propriè dictæ transit in objectum, sicut in terminum, esto non eodem modo, quia propriè dicta transit in terminum simpliciter accipientem novum esse per ipsam, at operatio vitalis transit in objectum, non simpliciter accipiens esse, cum secundùm hoc esse naturaliter præexigatur, sed secundùm esse quoddam diminutum, & cognitum; Vel ponitur ad habendam similitudinem, speciemque expressam objecti, ut volunt Conimb. c. it. & neque hoc modo necessarium est verbum ab intellectione condistinctum, nam ipsamet intellectio est sufficiens similitudo, & actualis repræsentatio objecti, & ipsa intellectum informans reddit eum cognoscentem, & assimilat intentionaliter objecto; tum quia ex hoc capite actus voluntatis non haberet terminum productum, quia voluntas volendo non sit similis objecto sicut intellectus intelligendo; Vel ponitur ad habendam præsentiam objecti, quando non est per seipsum intimè præsens, ut defendunt Complut. & Salmat. cit. & etiam hoc modo supervacaneum est verbum, quia vel desideratur præsentia objecti habitualis, ac veluti in actu primo, & hæc sufficienter habetur per ipsam speciem impressam, ut infrà explicabimus, vel præsentia actualis, ac veluti in actu secundo, hæc sufficienter habetur per ipsammet intellectionem, per hanc enim formaliter, & actualiter objectum repræsentatur potentiæ eique famulatur; Et prorsus vanum est, quod quidam Thomistæ commiscuntur cum Cajet. cit. cognoscentem intueri in verbo objectum velut in ejus imagine, & quasi speculo, quia dum quis cognoscit albedinem v. g. non cognoscit aliquam imaginem existentem in mente, & media illa albedinem, sed immediatè percipit albedinem, & sic universaliter contingit, quod dum consideramus, & contemplamur aliquod objectum, constat nos non percipere aliud, quam illud ipsum de quo cogitamus, nullamque se nobis offerre imaginem mediantem, & ratio hujus est, quia tam species impressa, quàm expressa sunt imagines tantùm in repræsentando suorum objectorum, non autem in essendo, adeòut prius in se cognosci debeant, ut deinceps nos ducant in cognitionem objecti, ut notavit Scot. quol. 14. §. *ad ista*, ergo qualitas producta ab intellectu, dum cognoscit, non est imago prius cognita ducens in cognitionem objecti, sed est repræsentatio formalis, & ipsamet objecti intellectio.

33 Tertiò, hinc probatur intelligere non esse formaliter producere, & agere, quia ut docet Scot. p. d. 3. q. 7. Y. & quol. 13. FF. & quol. 15. L. actio productiva albedinis, vel caloris non facit album, vel calidum, sed id præstatur ab albedine, & calore per eam actionem productis, & ratio est, quia esse album est habere albedinem, non verò eam producere, ergo pariter actio, qua intellectus producitur intellectionem, aut verbum mentis, non reddet ipsum formaliter intelligentem, sed id à qualitate producta præstabitur. Confir. quia si Deus causaret intellectionem in intellectu creato, ut possibile esse supra demonstravimus disp. 2. quæst. 3. utique non diceretur Deus ea intellectione intelligere, sed tantùm intellectus ille, in quo causaretur intellectio; igitur & modò intellectus dicitur intelligere, non quia causat, sed quia recipit intellectionem, vel potius, quia per eam operatur. Accedit, quod objectum simul cum potentia intellectiva concurrit in eodem genere causæ efficientis, ac etiam Deus ipse in ratione causæ primæ ad efficiendum actum intelligendi, & tamen neque Deus, neque objectum ex hac actione dicuntur intelligere. Et ratio à

priori

priori hujus veritatis est, quia ut diximus ibi, ratio vitalitatis in cognitione, aliisque actibus vitalibus perfectis non consistit essentialiter in vita physica, hoc est, in motu ab intrinseco, & origine à principio vivo, sed in vita intentionali, quæ in proposito importat expressionem objecti, & copulationem cum objecto medio actu vitali, quod etiam expressis verbis docuit S. Thom. p. p. qu. 34. artic. p. ad 3. dum ait, *intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur, sed solum informatio quædam intellectu nostro, dum intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ, in Deo autem fit per identitatem*; ita ille.

34 Diximus 2. intellectionem formaliter non consistere in passione scilicet in receptione, vel speciei impressæ vel expressæ. Conclusio est contra secundam opinionem, quam docet Doctor q. 12. de An. §. *alii ponunt*, & 1. dist. 3. q. 7. §. *conclusio istarum duarum*; & in primis, quod non consistat in receptione speciei intelligibilis, & impressæ, sicut neque sensatio in receptione speciei sensibilis in sensu patet ex disp. 2. q. 2. ubi hoc de omni actu vitali probavimus. Deinde, tum quia per receptionem, & inhærentiam intellectio respicit subjectum, nempe intellectum, non autem objectum, sed de ratione intellectionis, ut sic, est, quod exprimat objectum, & illi vitaliter uniat objectum, scilicet intellectum, ergo in receptione formaliter non consistit, esto prærequiratur. Tum quia per operationem vitalem potentia aliquo modo exercetur, sed per solam intellectionis receptionem omni alio præcisio intellectus non exercetur, nisi per intellectionem receptam concipiamus ipsum tendere in objectum, ergo non in illa simplici receptione consistit. Tum tandem, quia in intellectu distracto potest recipi intellectio, & tamen stante distractione non intelligeret, vel admodum remissè, ergo &c. & idem esset, si Deus causaret intellectionem in dormiente, aut frenetico.

Ut hic occurrant Authores secundæ sententiæ de duplici receptione distinguunt, seu unione speciei, & intellectionis cum potentia; alia est merè materialis, quam mortuam appellant, quia fit sine attentione, seu conatu potentiæ, & talem ajunt esse receptionem speciei in visu dormientis oculis apertis, & receptionem intellectionis in intellectu distracto, & in tali receptione fatentur non consistere sensationem, seu intellectionem; alia est viva, quæ fit cum potentia attendente, ac veluti adhibente conatum, & hanc inquiunt esse formaliter sensationem, & intellectionem. Sed ex ipso revincitur hujus opinionis falsitas, nam si verum est, quod in hac affert responsione, non quanlibet receptionem speciei impressæ, vel expressæ esse sensationem, & intellectionem, sed illam solum, quæ vitalis est; hoc est, cum attentione, aut conatu intellectus, jam non in nuda, & simplici receptione ponit formalitatem intellectionis, prob. conseq. quia attentio, & conatus intellectus ad intelligendum utique non fit sine efficientia ipsius intellectus, aut saltem sine vitali tendentia ad objectum, quod quidem significare videtur ipsum attentionis nomen; Ex his constat intelligere non esse formaliter pati, nam per locum à conjugatis benè sequitur intellectio non est passio, ergo intelligere non est pati.

35 Dicimus 3. quod esto in nostra intellectione tria illa concurrant actio, passio, & vitalis qualitas, non tamen intrinsecè, & formaliter illa tria includit, sed tantum qualitatem illam vitalem, qua intentionaliter assimilatur intellectus objecto, eique vitaliter conjungitur. Ita Doctor locis omnibus cit. r. d. 3. qu. 6. & 7. sed ex instituto quol. 13. sequuntur omnes Authores 3. sent. Regent. Paris. 3. de An. q. 1. in 3. qu. collat. cum aliis Scotistis fuit probata disp. 2. qu. 2. de actu in communi, sed adhuc probatur quoad singulas partes, & quidem quod in intellectu creato regulariter omnia illa tria concurrant, experientia constat, quia intellectus per actionem se reducit ad actum secundum intelligendi, & terminus illius actionis, qui est qualitas, recipitur in eo media passione, unde satis eleganter dixit Doctor p. dist. 39. litt. L. quamlibet potentiam vitalem creatam cognitivam, aut appetitivam esse productivam, receptivam, & operativam, secundùm diversas habitudines ex natura rei distinctas penes diversum genus causæ per eas importatum, est enim productiva sui actus in genere causæ efficientis, est ejusdem receptiva in genere causæ materialis, est tandem operativa, quatenus actum illum habens tendit vitaliter in objectum & exercetur quasi in genere causæ formalis; ibidemque significat folum hanc ultimam habitudinem spectare ad formalitatem vitalis operationis, vel saltem per eam circumscribi, alias verò tantùm præ requiri ad operationem vitalem in nobis, productionem quidem per accidens, quia potest à Deo totaliter produci actus vitalis in potentia, receptionem verò necessariò, ac indispensabiliter, quia ut potentia operari dicatur vitaliter, debet in se habere actum.

36 Quod autem intrinsecè, & formaliter non includat illa omnia probat Doct. quol. 13. Aa. quia intellectio, sicut & quicumque vitalis actus, in universum est ens per se unum, & unius generis, nam communiter apud omnes ponitur in prædicamento qualitatis, ergo nequit illa omnia essentialiter includere, quia actio, passio, & qualitas sunt diversorum generum, & ex rebus diversorum generum nequit fieri ens per se unum 8. Metaph. 1 5. ut dictum est in Logic. Resp. Hurt. cit. §. 73. quod ens per accidens est duplex, vel quod est ex rebus diversorum prædicamentorum, & sic concedit actum vitalem esse ens per accidens, vel quod est ex duobus se essentialiter non connotantibus, & sic negat. Sed hæc responsio refutata est disp. 2. q. 2. Si dicas esse quoddam totum adæquatè includens omnes illas formalitates, ut frequenter dicere solent Recentiores in explicandis rerum formalitatibus; Contra inquit Doctor, quia hoc totum re vera non potest dici aliquid per se unum essentialiter, sed tantum unum per accidens essentialiter includens alteram partem, sicut diceretur impropriè, quod homo albus est essentialiter albus, hoc enim impropriè dicitur, quia nihil essentialiter propriè dicitur de eo, quod non est in se aliquid unum essentialiter, sicut nihil potest esse verum de eo, quod est in se falsum, sicut est illud, cujus ratio includit repugnantiam, quod quia non est in se possibile, ideò nihil de eo dicitur possibile, sic in proposito, ei, quod non est per se unum, nihil potest esse verè, vel per se idem; Verum tamen est, quod diximus supra disp. cit. de vitalitate actus in communi, quod si actus ille spectetur secundum id, quod exprimitur à nobis pro statu isto, sic dicit illam tendentiam in objectum, ut notat Doctor quol. 13. M. nam sine isto respectu tendentiæ, & attingentiæ non concipimus potentiam vitalem operari circa suum objectum, & ideò pro statu isto differentiam ultimam constituentem qualitatem illam in esse vitalis actus circumscribere solemus per præfatum respectum tendentiæ, & attingentiæ, qui respectus in potentiis cognitivis se habet per modum repræsentationis, & expressionis intentionalis, & appetitivis per modum cujusdam possessionis, & amplexus, ut fusius loc. cit. & significat Doctor quol. cit. §. *nunc tertiò*, ubi notat actus divinos habere plenam vitalitatem absque ullo respectu, quod etiam optimè declarat Vulpes disp. 20. cit. art. ult. Restat ergo quod intellectio essentialiter dicat solam illam qualitatem vitalem, quod Scot. probat inductione p. d. 3. quæst. 6. V. & quol. cit. art. 3. ut vidimus de omni actu vitali disp. 2. quæst. 2.

37 Ex hoc etiam deducitur, quid sit formaliter intelligere, quod est effectus formalis intellectionis, quem intellectui præstat per informationem, ut in nobis, vel per identitatem, ut in Deo, non enim est agere, vel pati, quia sine istis consistit intelligere divinum, quod univocatur cum nostro in ratione essentiali transcendentali, quod si hæc interveniunt ad intelligere nostrum, hoc solum est præsuppositivè ex imperfectione, & limitatione potentiæ, ut notat Bargius p. d. 39. §. *& licet in nobis*, quæ non potest operari vitaliter per suum actum, nisi prius illum producat, ac in se recipiat; sed intelligere est vitaliter operari exprimendo objectum, hoc est, attrahere illud ad se intentionaliter, eique vitaliter uniri, ad quem effectum formalem præstandum non requiritur actio physica potius, quam ad effectum formalem cujuscumque alterius qualitatis; Hinc benè advertit Doctor quol 13. ab initio, quod licèt vulgariter nomina actionis, & operationis soleant confundi, tamen dum loquimur de potentiis vitalibus, hæc duo sunt prorsus distinguenda, nam actio significat actionem productivam, & elicitivam actus, vitalis operatio autem significat ipsummet actum vitalem, quo ipsum operans perficitur ultimatè. Et verum est, potentiam vitalem tum producendo, tum operando exerceri vitaliter, sed diversimodè, nam producendo actum vitalem exercetur vita physica & per illum operando, ac tendendo in objectum, exercetur vita intentionalis; primum exercitium spectat ad genus causæ efficientis, alterum verò ad genus quasi causæ formalis, quatenus actus per modum formæ constituit potentiam operantem, eamque cum objecto copulat, & unit intentionaliter, in quo genere causæ lux lucere, floresque florere dicuntur.

38 Consultò autem in conclusione addidimus intellectionem essentialiter dicere qualitatem vitalem, qua intellectus assimilatur intentionaliter objecto, eique vitaliter conjungitur, ut indicemus duplicem respectum, quos cognitio saltem realiter sibi identificare videtur, primus est repræsentantis ad repræsentatum, quia unaquæque cognitio hoc habet ex natura sua, ut sit forma quædam imitativa, & repræsentativa sui objecti, ut Doctor indicat de specie impressa quol. 13. ad p. princ. quod eo magis asserendum est de specie impressa, quæ est formalis similitudo objecti, & non virtualis tantum, ut impressa; notat autem Scotus ibidem litt. O. id non debere intelligi de similitudine per communicationem ejusdem formæ, sicut est albi ad album, quia cognitio semper est accidens in creatis, objectum plerumque substantia, sed debet intelligi de similitudine per imitationem, sicut est ideati ad ideam; alter respectus vocatur ibi à Scoto lit. M. relatio attingentiæ alterius ut termini vel tendentiæ in alterum, ut in terminum, & hunc quoque cognitioni identificari valdè probabile est, ut docet Maiiron. q. 10. prolog. & ratio est, quia hic respectus convenit ei, ut vitalis est, unde per hunc respectum nuper dicebamus solere circumscribi vitalitatem actus, & ideò sicut vitalitas est ab actu vitali inseparabilis prorsus, ita quoque hic respectus, & licèt de hac re Doctor loc. cit. non satis se declaret, tamen in 3. n. 15. q. un. ad p. princ. expresè docet respectum, quem dicit intellectio ad objectum in ratione termini esse ei consubstantialem, ac realiter identificatum, licèt non formaliter, quia nunquam respectus intra formalem conceptum absoluti, ut docuimus disp. 8. Log. q. 2. & quamvis Doctor quol. cit. hos respectus videatur distinguere, satis tamen probabile est, unum, eundemque respectum transcendentalem in actu vitali importare, qui in actibus cognitivis se habeat per modum repræsentationis, & expressionis intentionalis, sicut in appetitivis per modum possessionis, vel amplexus intentionalis objecti, non enim cognitio alio modo attingit objectum, quàm illud declarando, & exprimendo.

Solvuntur Objectiones.

39 In oppositum objicitur, Primò, probando quod intellectio sit productiva termini, & intelligere sit agere, & producere; nam intellectio est actio vitalis, per quam verè exercetur potentia vitalis, ergo per eam aliquid producitur. Tum 2. quia intellectio secundùm omnes ad aliquid terminatur, ergo aliquid habet operatum, tan-

tanquam terminum. Tum 3. quia actioni immanenti non repugnat habere terminum productum, nam habitus sit ex frequentatis actibus. Tum 4. quia intelligere est vivere, vivere autem est operari aliquid ab intrinseco. Tum 5. intellectus, ut intellectivus duo dicit in actu primo, & esse productivum, & esse expressivum objecti, ergo nequit reduci ad actum secundum sine actione, & productione. Tum 6. actus vitalis est à principio intrinseco, ergo includit actionem, alioquin posset esse totaliter ab extrinseco. Tum 7. omnis actus intellectus est essentialiter intellectio, sicut visus visio, sed verbum producitur per actum intellectus, ergo per intellectionem. Tum 8. quia intellectus non producit verbum nisi per dictionem, sed non dicit, nisi intelligendo, ergo si producit verbum dicendo, producit intelligendo. Tum 9. quia alioqui dictio non esset actio vitalis, nam per actionem vitalem intellectus exprimitur, & declaratur objectum. Tum 10. quia à verbo significante actionem, qua producitur verbum, utique intellectus denominatur, & non videtur denominari posse, nisi intelligens, & cognoscens. Tum tandem, quia verbum vocale proportionatur mentali, ergo sicut vocale producitur per locutionem vocalem, ita mentale per locutionem mentalem, quæ dicitur intellectio.

40 Resp. ad 1. ex Scot. loc. cit. intellectionem esse tantum actionem æquivocè, & grammaticaliter, ac analogiè ob quasdam conditiones, in quibus cum vera actione convenit, non autem univocè, & physicè, ut supra declaratum est, & per eam exercetur potentia vitalis intentionaliter, non physicè, scilicet operando, non producendo. Ad 2. ait Doct. p. d. 27. intellectionem terminari ad aliquid, non in ratione effectus producti, sed in ratione objecti, ac declarati per illam. Ad 3. ait Doct. p. d. 3. qu. 6. V. & qu. 9. in fine, habitum generari ex actibus, non tanquam per actiones de genere actionis, ut in proposito vertitur quæstio, sicut calefactione producitur calor, sed actus potest esse principium *quo*, & ratio generandi habitum eo modo, quo dicimus ignem calore calefacere, quod nobis minimè obest. Ad 4. sæpius distinctum est de duplici vitalitate, physica nimirum, & intentionali, illa includit quidem actionem physicam, non tamen ista, quæ sola est de intrinseco, & essentiali conceptu intellectionis, licet pro ut regulariter à nobis exercetur, annexam quoque habeat accidentaliter vitalitatem physicam, quatenus producitur à potentia, cui inhæret. Ad 5. cui maximè innititur Hurt. dicimus quamlibet potentiam vitalem creatam cognitivam, vel appetitivam, ut modo constituta est, esse productivam, receptivam, & operativam, ut ex Scoto notavimus p. d. 39. Lunde ut per suum actum vitaliter incumbat objecto, & operetur, intelligitur prius producere illum, & recipere; verum est itaque intellectum non reduci ad actum secundum, seu intelligentem fieri sine actione ab ipso orta, sed negatur hanc spectare ad formalitatem intellectionis, cùm hæc habeatur in Deo sine tali actione. Dices, intellectus, ut intellectivus est formaliter productivus, ergo ut intelligens est formaliter agens, & producens. Neg. assumptum, quia intellectus divinus est formaliter intellectivus, & tamen non est activus, & productivus notitiæ essentialis, & ingenitæ. Dices cum Hurt. ergo poterit à Deo produci aliqua creatura, quæ non sit activa intellectionis, & tamen esset intellectiva. Hoc concedi potest absque ullo inconveniente, nisi inconveniens censeatur creaturam rationalem aliter à Deo constitui posse, quam de facto fuerit instituta; Sed ad hæc omnia quoque dici posset aliquid posset attinere ad vitalitatem potentiæ, & actus primi; quod non attigeat ad vitalitatem actus secundi, quia potentia ex suo munere videtur fungi quoque debere vita physica, at actus secundus ex suo munere non petit vivere, nisi vita intentionali, & ideò arguere non valet, intellectus ut intellectivus est productivus formaliter, ergo pariter ut intelligens est producens.

41 Ad 6. jam superius dictum est non requiri essentialiter ad actum vitalem perfectum, quod efficiatur ab eo, in quo est, quia ejus vita intentionalis est non physica; naturaliter tamen in creatis modo ita efficiunt, atque ideò includit actionem, non quidem formaliter, sed præsuppositivè tantum. Ad 7. Doct p. d. 2. qu. 9. Q. negat majorem, nam dictio est utique actus intellectus, sed non formaliter intellectio ipsa, sed tantum causaliter, unde pariter falsum etiam est omnem actum potentiæ vivivæ esse formaliter visionem. Ad 8. neg. min. si formaliter sumatur, conceditur; si sumatur causaliter, & finaliter, quatenus intellectio est terminus dictionis, & intellectus creatus dicit, ut intelligat. Ad 9. gratis concedunt aliqui dictionem, & elicitionem in universum cujuscumque vitalis actus non esse vitalem, sed tantùm dispositionem ad actum vitalem ordinatam, tamen admitti potest, quod saltem vivat vita physica, quia per talem actum potentia exercetur vitaliter physicè; hinc tamen non sequitur, quod per ipsum exprimatur, & declaretur objectum, quia hoc attinet ad vitalitatem intentionalem, non physicam. Ad 10. ait Doct. quol. 13. FF. ex verbo significante actionem intellectum non denominari intelligentem, sed potius intelligificantem, si esset impositum tale verbum *intelligisco*. Ad ult. imò ex proportione verbi mentalis ad vocalem, ut notat Doct. p. d. 27. omninò colligi oppositum, quia sicut verbum vocale producitur per dictionem vocalem, ita mentale per mentalem, unde falsum est, locutionem mentalem esse ipsam intellectionem, cum potius sit actus productivus ejus.

42 Secundò objicitur probando è contra, quod intellectio sit passio, & intelligere pati, nam ita expressis verbis docuit Arist. 3. de An. text. 2. intelligere est quoddam pati. Tum 2. quia esse album est tellectionem sibi inhærentem, quod sit media receptione, & certè intellectio intellectum informans non videtur aliam denominationem illi præstare posse per talem informationem. Tum 3. quia Doctor quol. 13. FF. p. d. 3. qu. 7. Y. & alibi explicat dictum illud Philosophi intelligere est quoddam pati per hoc, quod formaliter intelligimus non producendo, sed recipiendo. Tum 4. tunc intellectus intelligit formaliter objectum, quando fit ei expresè, & perfectè similis in esse quodam intentionali, sed intellectus fit talis recipiendo speciem expressam ejus, ergo &c. Tum 5. quia esto possit à Deo produci intellectio in intellectu creato, adhuc tamen nunquam dicetur intelligens, nisi illam in se recipiat, & oppositum implicat contradictionem, ergo receptio pertinet ad essentiam intellectionis. Tum 6. nil aliud excogitari potest in potentia, dum operatur, nisi actio, qua producit suum actum, & passio qua eum recipit, cùm ergo intellectio non consistat in actione debebit in passione formalizari. Tum tandem 3. de Anim. 8. & 8. Phys. 32. cum potentia suscipit speciem impressam, dicitur reduci de potentia ad actum, ergo sola receptio speciei est intellectio.

Resp. ad 1. imò ex illo loquendi modo Arist. colligi, quod intelligere non est formaliter pati, quia non ait absolutè intelligere est pati, sed quodam pati, idest quodammodo pati, quatenus intelligere præsupponit recipere indispensabiliter, & ex necessitate, quo pacto non præsupponit producere, quia circumscripta quacunque productione posita sola actus receptione in potentia vitali, poterit potentia exerceri vitaliter loquendo de vita intentionali. Ad 2. aliud est loqui de effectu formali formæ in se, aliud de communicatione talis effectus, ad hoc utique requiritur receptio formæ in subjecto, non autem ad illud, nam effectus formalis formæ pendet ex ipsa essentia formæ, si ergo per esse intelligentem significamus denominationem ex forma intellectionis in subjectum derivantem, verum est ad hoc requiri receptionem, vel saltem identitatem cum tali subjecto, ut est in Deo, sed si per esse intelligentem significamus esse vitaliter operantem, & effectum formalem intellectionis in se, sanè hoc modo à receptione præscindit, & consistit in sola illa tendentia ad objectum præcindendo ab inhærentia ad subjectum. Ad 3. Doctor ibi tantum vult innuere ad intellectionem requiri, & præsupponi receptionem in nobis magis, quam productionem, ob rationem allatam, & præsertim comparationem facit inter productionem, intellectionem, & receptionem, ex qua nimium magis denominemur formaliter intelligentes, num ex productione, vel receptione, & concludit magis denominari ex receptione, quam ex productione, habere enim qualitatem est esse quale, non autem eam producere; & in hoc sensu exponit Arist. dictum. Ad 4. neg. major, quia intelligere formaliter dicit illam unionem, & tendentiam in objectum media similitudine expressa, scilicet intellectione, quamvis in nobis præsupponit productionem, & receptionem; Ad 5. benè probatur per illud receptionem necessariò, ac indispensabiliter in nobis prærequiri ex potentialitate, & imperfectione nostri intellectus, non tamen quod consistat in ea formaliter, quia ejus formalitas à receptione præscindit, ut constat in divinis. Ad 6. neg. assumptum, quia præter actionem, & passionem datur vitalis qualitas producta, & recepta, quæ dicitur operatio, & est finis, & perfectio operantis. Ad ult. non vult ibi Arist. quod per receptionem speciei reducatur de potentia ad actum secundum, sed ad actum primum integrum, & completum, quatenus tunc nulla amplius desideratur concausa, & quod loquatur de actu primo, non secundo, colligitur ex illis verbis, quæ subjungit, quod *est quidem, & tunc potentia quodammodo*; alias quasdam adducit Doctor authoritates tum Arist. tum D. August. faventes receptioni speciei, sed quia loquuntur de sensatione, eas omittimus.

43 Tertiò arguitur, quod intellectio non sit qualitas, nam Arist. 10. Ethic. ait cap. 3. virtutis operationes, & felicitatem, quam ait in contemplatione consistere, non esse qualitates. Tum 2. quia 7. Phys. 20. negat in parte intellectiva esse alterationem, sciens enim (ait Arist.) maximè ad aliquid dicitur. Tum 3. si per Scotum actus vitalis non est actio, quia deficit ei præcipua conditio actionis, quæ est habere terminum per eam productum, ergo non erit qualitas, quia habet unam conditionem, quæ qualitati non convenit, scilicet habere objectum, circa quod. Tum 4. intellectio, & quicunque alter actus vitalis nequit quidditativè intelligi objecto non cointellecto, & ratio est, quia non significat aliud in se, & absolutè in subjecto, sed potius dicit aliquid in potentia, quasi tendens in alterum ut in objectum, ergo non est qualitas, quæ est ens absolutum, & per consequens quidditativè cognoscibilis quocunque extrinseco non cointellecto. Tum 2. quia licèt respectus, quem dicit intellectio ad objectum in ratione principii, sit illi accidentalis, quia potest à Deo totaliter produci, tamen respectus, quem dicit ad illud in ratione termini, videtur ei essentialissimus, ita quod nec à Deo suppleri possit. Tum 6. qualitas, & quodcunque aliud absolutum non distinguitur specificè per aliquod extrinsecum, sed per propriam differentiam absolutam sibi intrinsecam, at intellectiones specie distinguuntur ex objectis, ergo &c. Tum 7. quia habitudo, quæ est perfectissima operatio, intantum est summa nostra perfectio, inquantum nos Deo conjungit objecto perfectissimo, sed talis unio non fit, nisi mediante relatione, ergo non consistit in simplici, & absoluta qualitate. Tum tandem quia cognitio est essentialiter repræsentatio, & expressio objecti, ergo non est omninò absoluta qualitas.

44 Resp. ad p. Doctor quol. cit. FF. Arist. ibi per operationes virtutis non intelligere actus ipsos vitales, quæ sunt ultimæ perfectiones naturæ operantis, sed actiones elicitivas eorum, quæ utique qualitates non sunt; vel si loquitur de actibus ipsis vitalibus, pressius sumpsit nomen qualitatis pro qualitate stabili, & permanenti, & in hoc sen-

su benè negat operationes virtutis esse qualitates, quia habent esse in fieri, & per solam cessationem operantis desinunt; Ad 2. ait litt.S. Arist.loqui ad mentem Platonis dicentis scire esse quoddam reminisci tantum, non verò scire de novo, quod etiam colligitur ex Cmment.ibid. deinde inquit non negare absolutè per se motum ad scientiam, sed illum motum, qui fit ad aliquam formam non necessariò præsupponentem inductionem alterius prioris, unde concedit motum in sensibus, at in intellectu negat, quia non mutatur intellectus ab objecto extra, sed ab objecto intra, scilicet in specie intelligibili relucente, & sic cùm dicit sciens maximè ad aliud referri, debet intelligi ad aliud, idest ad objectum intra, & non ad objectum extra, quod est primum alterans, & respicitur à sensu; vide rursus aliam expositionem apud Doctorem ibid.& recognosce, quæ diximus disp. 15.Phys.qu.6. art.4.ad 3.neg.conditionem illam repugnare qualitati, benè enim potest objectum respicere per annexam relationem etiam interdum sibi realiter identificatam, esto non formaliter. Ad 4.ait quol. cit.ad arg. princ. quod si vox imponeretur ad significandam qualitatem absolutam solam, posset intellectio quidditativè concipi non intellecto objecto, ut termino, verum voces modo impositæ ad significandas operationes relationem important, vel principaliter, vel connotativè, exemplum affert de specie intelligibili, quæ est qualitas absoluta, & tamen communiter vocatur similitudo, non quia sit intrinsecè, & formaliter relatio illa, quam importat similitudo, sed quia ex natura sua est quædam forma imitativa, & repræsentativa objecti, & ideò per hoc nomen species non tantùm significatur absolutum, sed etiam talis respectus.

43 Ad 5. Vulp.disp.cit.ar.7.num.6. negat intellectionem in ratione qualitatis, ullam sibi identificare relationem ad objectum, nec in ratione principii, nec in ratione termini, pro qua citat Scotum quol. 13.§.*de quarto principali*, & in 4.d.10.q.ult.§.*ad quæstionem*, & quemcunque posse suppleri à Deo; Verum ut fæpissimè notat Bargius longè probabilius est, respectum, quem dicit intellectio ad objectum in ratione termini, esse ei consubstantialem, ac realiter identificatum, ut expresè docet Doctor 3.d.15. q.un.ad p.princ.& rursus in confesso est apud omnes, relationem repræsentantis ad repræsentatum in actibus cognitivis esse transcendentalem,ac proindè si non formaliter, saltem realiter eis identificatam, sic ergo, & ipsa intellectio etiam Doct. quol. cit.ad p. princ. dum ait, quod species intelligibilis ex natura sua est forma quædam imitativa, & repræsentativa objecti, quod si hoc dicit de specie impressa, eo vel maximè afferendum est de expressa, ut supra diximus, quæ est formalis similitudo objecti, & non virtualis tantum, ut impressa; non ergo negandum est intellectionem etiam in ratione qualitatis ullum sibi identificare respectum ad objectum in ratione termini; Scotus autem quol.13. §.cit.manifestè loquitur de respectu intellectionis ad subjectum, non ad objectum, & in 4.d.19. q.ult.loquitur quidem de respectu ad objectum, etiam in ratione termini, non tamen quocunque modo, sed tantum vult, corpus Christi, ut in Eucharistia, nec posse causare primò, ut hic, nec primò terminare visionem corporalem, quia tam causatio, quam terminatio talis requirit in objecto primo causante, vel terminante dispositionem debitam, scilicet præsentiam dimensivam, non loquitur ergo de quacunque terminatione omninò, sed de terminatione prima, quæ utique est à Deo supplebilis, ut constat de creaturis in essentia divina visis, ubi, nec movent, nec primò terminant, sed secundario duntaxat: Sed contra hoc urget, quod ait Scot.1.d.1.qu.2.§.*quantum ad istum articulum*, ubi docet intellectum beati per eundem actum videre posse modo plura, modo pauciora objecta secundaria per plures, vel pauciores respectus attingentiæ illi à Deo veluti ab extrinseco affixos, unde manifestè videtur hujusmodi respectum actus ad objectum in ratione termini ab eo realiter distinguere, cum possit sine illo existere, idem etiam significat de intellectu animæ Christi 3.dist.14.qu.2.§.*sed si ista via*; tenet Mair. p.d. qu.4.Vulp.tom.1. par.1. disp.15, ar.4. num.9. & passim alii Scotistæ. Nonnulli Scotistæ, ut Smisinch. tr.2. disp.6. num.178. negant hoc fieri posse per eundem numero, vel specie actum, sed necessario id fieret per actus plures species diversos, unde consequenter tenet non tantùm penes diversa objecta formalia cognitiones specie distingui, sed etiam penes materialia, & secundaria, ad authoritatem verò Scoti, inquit, non esse ibi locutum de actu eodem, numero, vel specie infima, sed vocavit actum eundem specie quadam subalterna propter idem obiectum primarium; & quidem juxta hunc modum dicendi nihil urget allata difficultas; Verum quia Doctor cit.expresè loqui videtur de eodem actu, nedum specie, sed etiam numero, & ut supra diximus disp.2. qu.4. specifica actuum distinctio sumi præsertim debet penes objecta formalia, non materialia, libet à communi Scotistarum non recedere, & ad propositam difficultatem occurrendum est, quod dum dicimus respectum attingentiæ actus ad objectum in ratione termini ei realiter identificari, non est sermo de quocunque objecto, sed de illo, à quo actus pendet in esse, & fieri essentialiter, quale solum est objectum primarium, non verò de secundario, quod solum attingitur in virtute primi, nam hujusmodi attingentia est ei accidentalis ficut etiam accidentaliter à tali objecto dependet, atque ideo est à Deo supplebilis, & impedibilis, cum ergo Doctor loc. cit. loquatur de respectu tendentiæ in objectum secundarium, non primarium, minimè obest nostræ determinationi.

46 Ad 6. ait Doctor sub HH. actus distingui per objecta quantum ad manifestationem, quia manifestior est distinctio objectorum, quàm actuum, & ex illa, tanquam ex manifestiori innotescit ista, ut fusè declaravimus disp.2. cit.Ad 7. ait Doct.quol.cit.Q.& 4. d. 49. qu.2. & 3. quod beatitudo creata necessario requirit relationem attingentiæ, quia est actus finitus, & limitatus, quæ proinde necessaria non est in actu beatifico divino ob ejus infinitatem, subdit tamen, quod hæc necessitas non infert identitatem essentialem hujus respectus cum actu beatifico, sed ad summum realem; cum verò dicebatur esse majori beatitudine ad summam perfectionem, inquantum nos unit cum ultimo fine, ait Doct.illam reduplicationem non debere intelligi, quod fiat ratione relationis, sed ratione qualitatis vitalis, quæ est fundamentum proximum ejus. Ad ult.jam superius ultro concessimus actum quemlibet cognitivum identificare sibi realiter respectum repræsentationis in ordine ad objectum, quod repræsentat, nam hic respectus apud omnes censetur transcendentalis, non tamen formaliter, & essentialiter, quia nunquam respectus intrat conceptum formalem absoluti. At rursus huic solutioni obstare videtur, quod nuper attulimus ex Scoto p.d. p.qu.2. & 3. d.14. qu.2. posse eundem actum beatificæ visionis repræsentare modo plura, modo pauciora, aut nulla objecta secundaria, sanè si ita est, isti respectus repræsentationis erunt ab actu re ipsa distincti, cùm sine illis consistere possit. Deindè si semel actus est plurium repræsentativus, & expressivus suaptè natura, sanè impossibile est, ipsum informare intellectum, quin etiam ei conferat hunc effectum formalem, repræsentandi nimirum illa plura, sicut impossibile est visionem albi formaliter id exprimentem inhærere oculo, & album non videri, & ratio à priori est, quia hæc manifestatio fit in genere causæ formalis, ergo nullatenus impediri potest. Ad 1.dicendum ut supra de respectibus attingentiæ, quod solus respectus repræsentationis in ordine ad objectum primarium, à quo essentialiter dependet, identificatur cognitioni, non autem in ordine ad objectum secundarium, à quo non ita dependet. Ad 2. pariter dici posset, actum per se primò non esse repræsentativum, & expressivum, nisi objecti primarii, à quo paritur, ac esset aliter dependet, cætera enim objecta secundaria, non nisi per accidens, & concomitanter repræsentat, & ideò talis repræsentatio potest à Deo impediri; sed præsertim de actu beatificæ visionis, de quo urget difficultas, negandum est suaptè natura, & ex vi sua repræsentare objecta secundaria, sic enim non nisi primarium repræsentat, cætera verò extrinsecè tantum ratione claræ revelationis factæ in essentia per voluntatem divinam novos attingentiæ, seu repræsentationis respectus addentem entitati absolutæ actus beatifici in ordine ad objecta secundaria, ut fusius dicitur tr. de visione beata, & declarat Pater Vulp.tom.primo, prima p.disp.25. ar.4. num.9.

ARTICULUS II.

Declaratur natura Verbi mentalis, ejusque productio.

47 DIcendum Primò, quod verbum mentale est ipsa actualis intellectio, non quid ab ea distinctum. Conclusio est Scoti 1.d.27.§.*ad quæstionem istam*, sequuntur Scotistæ, & Recentiores omnes citati pro 2. sent. quam ipse probat excludendo quicquid dicebatur ab Authoribus supra relatis in hac re, non enim in primis verbum mentale est species intelligibilis prior natura actu intelligendi, tum quia potius est effectus speciei, cum producatur ab intellectu specie fæcundato; tum quia repugnaret esse speciem sine verbo, quod est contra experientiam; non habitus, quia hic quoque causatur ex verbis frequentatis, neque est actus, sed ejus causa, vel effectus; non objectum, nec secundum est reale, quod habet extra intellectum, nec secundum esse cognitum, quod habet in intellectu; non secundum primum esse, tum quia verbum producitur ab intellectu, at objectum secundum esse reale extra non producitur ab intellectu, sed præsupponitur; tum quia verbum mentis est intra intellectum, non extra; non secundum aliud esse, scilicet cognitum, quia secundum istud esse potius dicitur declaratum, & expressum per verbum; nec tandem est terminus aliquis per intellectionem productus, quia ut fusè probatum est ar.præc.intellectio re vera non est actio habens aliquem terminum per ipsam productum; quare à sufficienti divisione remanet, quod verbum mentis sit ipsamet nostra intellectio; quod etiam confirmat Doctor authoritatibus expressis D.Aug.nam 15. de Trin.c.16. ait *cogitatio quippè nostra perveniens ad illud, quod scimus, atque inde formata ad verbum nostrum est*, & c.10.*formata quippè cogitatio de eo, quod scimus, verbum est*, & 9.de Trin.c.9. *conceptam rerum notitiam, tanquam verbum apud nos habemus*, & c.22. *est quadam imago Trinitatis ipsa mens & notitia ejus, qua est proles ejus, ac de seipsa verbum ejus*, & c.10.ejusdem libri *rectè quæritur utrum omnis notitia verbum sit, an solum amata notitia*, ubi supponit verbum esse notitiam. Confirmat hoc ulterius per simile de verbo vocali, formatur enim verbum vocale ad significandum, & declarandum illud, quod intelligitur, sed quod vox non statim formetur ab intelligente, inquantum intelligens, sed per aliquam potentiam mediam, scilicet motivam, hoc est imperfectionis in intellectu, si igitur statim gigneretur, vel formaretur, ut expressivum illius, quod latet in intellectu, & hoc virtute intellectus intelligentis, non minus esset verbum; objectum autem habitualiter cognitum latet in memoria, si igitur virtute illius statim causaretur aliqua intellectio actualis, quæ genita exprimat, & declaret illud objectum ibi latens, verè est ibi verbum, quia expressivum latentis, & genitum virtute ejus ad exprimendum ipsum; eandem docent sententiam Ans.in monolog.c.29.Dam.lib.1. de fide cap.18.

48 Notat tamen Doctor p.d.27.cit.§.*ideò istis*, quod licet verbum sit semper actualis ipsa intellectio, non tamen quæcunque intellectio est verbum, sed illa tantùm, quæ est naturaliter genita, & producta à memoria fæcunda, idest ab intellectu simul cum objecto, vel in se præsente, vel in specie, quæ dicitur semen ejus, ex his enim duobus constituitur memoria fœcunda,ut Aug.sæpè docet 15.de Trin.adeo ut duæ conditiones præsertim requiruntur ad verbi constitutionem, & formalitatem, una est, quod ea intellectio, quæ verbi nomen suscipere debet, sit verè genita, & producta, altera est, quod sit producta per modum naturæ, idest non per actionem liberam, sed naturalem, defectu primæ conditionis intellectio essentialis in divinis verbum appellari non potest, esto enim ea naturaliter à memoria fæcunda fit, non est tamen ab ea verè producta, sed tantum emanatione quadam naturalis resultata; defectu secundæ conditionis inquit Doctor quol. 14.ar.2. Bb.visionem Dei in beatis non esse verbum, qui esto sit naturalis divinæ essentiæ similitudo, non tamen naturaliter ab ea producitur, sed liberè, cum ad eam concurrat ut volens, idem replicat quol. 15.ar.2.sub X.& sequuntur Scotistæ omnes circa ea loca, & Smisinch. tr.2.de Deo uno disp.6. num.144. & seq.Rada 1. p.controv.10. ar.2. Vulp.tom.1. 1.p.disp.24.ar.7. alii passim excepto Cavell.qui in lib.de Anim.disp.3.se.3.num.10.verius censet oppositum, scilicet visionem beatam esse verbum; ratio ejus est, quia non requiritur ad rationem generationis, vel prolis, quod utraque causa naturaliter concurrat, alioquin B.Virgo non fuisset Mater Dei, nec Deus ejus filius, quia Spiritus sanctus concurrit ad generationem ejus ut causa libera, non ut naturalis; quia ergo visio beata saltem ab intellectu beato naturaliter producitur, hoc sufficit, ut dicatur verbum, licèt ex parte objecti procedat liberè; ad quod etiam adducit authoritates qualdam D. August. ac ipsius quoque Doctoris visionem beatam verbum appellantium.

49 Verumtamen à communi Scotistarum recedendum non est, tum quia Doctor quol.14.cit.expresè docet ex solo defectu divinæ essentiæ naturaliter non concurrentis ad visionem, sed liberè beatos non habere verbum de illa; tum quia verbum semper appellat August. à Doct.relatus prolem à memoria fæcunda genitam, at memoria fæcunda ex intellectu constituitur, & objecto ei præsente, vel in se, vel in specie, ergo de ratione verbi est, quod naturaliter gignatur à totali suo principio, nec sufficit, quod naturaliter procedat ab altero tantum; tum quia si hoc sufficeret, tunc Spiritus sancti productio esset generatio, & ipse esset Verbum, quia licet liberè producatur ex parte potentiæ, adhuc tamen procedit naturaliter ex parte objecti; concludendum ergo est ad rationem Verbi requiri, quod utrumque principium naturaliter agat; & multò magis in objecto id necessarium est, tum quia verbum ab objecto specificatur, atque ideò magis ei assimilatur, tum quia in proposito objectum principalius concurrit, quam intellectus. Neque ratio in oppositum urget (alioquin concluderet Spiritus sancti processionem esse generationem, & ipsum esse filium) quia Christus, ut homo postulabat naturaliter gigni ab utroque parente, unde merè accidentale fuit illi, quod Spiritus sanctus, vel tota Trinitas suppleverit vices patris naturalis per concursum liberum, atque ideò hoc obesse nequit denominationi filii, quam fundavit ad concursum per modum naturæ exhibitum à B.Virg. quia quod est per accidens variare non potest quod est per se; hæc autem ratio non militat in productione Spiritus sancti, nec in productione visionis beatificæ, quia nec Spiritus sanctus petit naturaliter produci, seu per modum naturæ, neque visio beata à divina essentia ita causari, cum hæc immediatè non agat ad extra, atque ideo nec ista verbum, nec ille filius dici possunt; D.Aug.autem cum interdum visionem beatam vocavit verbum, intendit docere beatos videre Deum notitia clara, & distincta, quæ sit perfecta, & expressa similitudo divinæ essentiæ, ut colligitur ex ejus verbis 14.de Trin.c.17. dum inquit *cum videbimus eum sicuti est, tunc verbum nostrum non erit falsum*, & in eodem ferè sensu locutus est Doctor, si quando visionem beatam verbum appellat; usus autem est interdum hoc modo loquendi ad excludendam rationem Thomistarum, quia & ipsi negant verbum produci in visione beata, quia scilicet nulla similitudine creata videri potest Deus, verbum autem est naturalis similitudo sui objecti; at Scotus, quia nedum expressam Dei similitudinem admittit esse possibilem, sed etiam impressam, visionem beatam ex hoc capite, quatenus scilicet est naturalis Dei similitudo, ultro contra Thomistas esse verbum affirmat; quia tamen ad completam verbi rationem non sufficit, quod sit naturalis sui objecti similitudo, sed etiam quod naturaliter ab eo procedat, hinc absolutè loquendo negat visionem beatam esse verbum, quia esto sit naturalis divinæ essentiæ similitudo, non tamen ab ea est naturaliter genita.

50 Ex his deducit Scot.cit.litt.E.definitionem verbi mentis, quam ex Aug.colligit variis in locis, quod sit *actus intelligentiæ productus à memoria perfecta non habens esse sine actuali intellectione, repræsentans verbum divinum*, ubi per memoriam intelligitur intellectus objecto fæcundatus, vel ejus specie, quæ est semen objecti, per intelligentiam intelligitur idem intellectus intellectione informatus, quæ est species expressa, verbum itaque appellat actum intelligentiæ, quia constituit intelligentem, sicut calor est actus calidi; dicitur actus à memoria productus, quia est proles memoriæ, in quo differt ab intellectione, non producta à memoria; sed aliunde; dicitur non habere esse absque actuali intellectione, non quia sit terminus illius, aut quid absolutè ab ea condistinctum, sed ut ostendatur non omninò coincidere, & adæquatè cum intellectione, quia in ratione verbi aliquid superaddit actuali notitiæ, nam eadem qualitas absoluta cum respectu ab objectum in ratione termini constituitur in esse notitiæ, & cognitionis declarantis, & exprimentis illud, & cum respectu ad objectum, & intellectum in ratione totali principii naturaliter producentis verbum constituitur in ratione verbi, ut docet D. Aug 9.

de Trin. cap. ult. verbum appellans prolem mentis, undè verbum in ratione verbi necessariò includit respectum naturaliter producti ad memoriam fæcundam naturaliter producentem; dicitur tandem repræsentans Verbum divinum, quia est secunda pars imaginis, de quo p.d.3. qu.9. non autem qui adæquatè illud repræsentet, multa enim discrimina inter hoc, & hoc illud intersunt, & inter quæ præcipuum est illud, & valdè ad rem nostram, quod verbum mentis nostræ constituit nos formaliter intelligentes, non autem Verbum divinum, quia Pater divinus non intelligit per notitiam genitam, sed per ingenitam, quæ est communis tribus divinis personis, undè Pater prius intelligit, quàm Verbum producat; & ratio discrimis est, quia nos ex indigentia producimus intellectionem, ut scilicet per eam formaliter intelligamus, at Pater divinus non producit Verbum ex indigentia, seu ut intelligat, intelligit enim per notitiam ingenitam, quæ à divino intellectu producitur concurrente essentia per simplicem dimanationem, sed producit Verbum ex plenitudine perfectionis quia memoria fæcunda necessariò, & naturaliter producit prolem, quæ in nobis est accidens, quia memoria fæcunda specie fæcundatur, quæ est accidens ab ea realiter distinctum, at memoria Patris producit prolem, quæ est substantia, & fecunda Trin. persona, quia fæcundatur essentia divina sibi realiter identificata, de quo fusè agunt in tr.de Trin.Theologi.

51 Dicimus 2.verbum mentale verè, & propriè produci à memoria fæcunda per actionem à seipso distinctam. Ita Doct.cit.p.d.27. qu. 1.& 1.d.2.qu.7. Q.& quol.p. & ubicunque distinguit in intellectu nostro duos actus, alterum dicendi, alterum intelligendi, vultque istum esse illius terminum, ut propriæ actionis, per quam accipit esse; sequuntur Recentiores passim, sed quamplures eam inutiliter probant, alii minùs consequenter tenent ad sua principia, ut statim dicemus; Probatur itaque primò authoritate expressa D.Aug.9 de Trin.c.7. ait *conceptam rerum veracem notitiam, tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo huius gignimus*, in quibus ultimis verbis agnoscit veram, & internam verbi generationem, quam appellat dictionem, ac proinde agnoscit quoque veram actionem, qua generatio rei est vera actio illius productiva. Deindè ex paritate verbi vocalis, per quod devenimus in cognitionem mentalis, verbum enim vocale verè producitur per locutionem mentalis, & dicere corporeum, veluti per actionem distinctam, ergo pariter verbum mentale per locutionem, & distinctionem spiritualem produci debebit, velut per actionem distinctam. Rursus ex paritate Verbi divini, quod nequaquam dicimus seipso immediatè à Patre produci, sed per veram actionem generativam, cujus ipse est terminus. Sed inquit Aversa, quod neque in ipso Deo distinguitur actio, seu productio, quasi medians inter Patrem, & Verbum, sed ex parte verbi ponitur productio passiva illi identificata, ex parte Patris productio activa illi pariter identificata, eo quod Filius per suammet personalem entitatem gignitur, & Pater per suam generat. Verùm hoc non tollit quin generatio in divinis sit vera, & realis actio, quia Verbum accipit esse à Patre, quod autem generatio activa realiter cum generante identificetur, & generatio passiva cum genito, hoc non provenit ex rationibus earum formalibus, sed accidit ex summa simplicitate, & infinitate divina, ratione cujus omnia identificantur cum divina essentia, sicut etiam ex eadem oritur radice, quod Verbum in divinis sit substantia subsistens, ubi in nobis est purum accidens, undè ex hoc capite potiùs deducendum est oppositum, scilicet, quod sicut verbum nostrum ex limitatione sua est accidens, ita quoque ob eandem limitationem petit actionem à seipso reipsa distinctam qua producatur; Accedit, quod etiam in divinis generatio actio realiter distinguitur à verbo genito.

52 Ratio à priori hujus conclusionis est, quia per actionem, qua res aliqua accipit esse à sua causa, intelligimus relationem dependentiæ in fieri ab illa, ut ergo videamus, an effectus accipiat esse per actionem à seipso distinctam, scrutandum est, an hic effectus ita essentialiter pendeat in esse, & fieri ab hac causa, ut à nulla alia causa prodire possit, quam ab ista nec alio modo ab illo, quo oritur de facto, nam si nec ab alia causa, nec alio modo prodire potest, signum evidens est, dependentiam à tali causa esse illi essentialem, ac realiter identificatam per illam Scoti maximam 2.d p.qu. 5.§.*ad quæstionem istam*, omnis illa relatio est realiter identificata cum fundamento, fine qua, vel fine cujus termino fundamentum esse non potest; quod si ab alia causa potest oriri, argumento est, talem dependentiam ab eo reipsa distingui, esseque illi accidentalem, non essentialem, ob maximam oppositam; at in proposito idem numero actus vitalis potest à diversis oriri principiis, potest enim oriri à potentia cum habitu, vel sine habitu, cum una, vel altera specie impressa ex uno, vel altero Dei auxilio, loquendo de actibus supernaturalibus, imò potest totaliter à Deo imprimi, ergo oritur à potentia vitali per actionem à seipso diversam. Nec valet, quod respondet Aversa in his casibus pariter variari ipsum quoque actum, adeò ut varietas actionum redundet in actum productum; nam data hac solutione, falsum esset, quod communiter dicitur, habitum non dare simpliciter posse, sed faciliter probatur sequela, quia actus, qui fit à potentia cum habitu ita essentialiter penderet ab illo, ut nullatenus fieri posset sine illo, quantuncunque conetur potentia. Itaque ex hac ratione constat hujus conclusionis veritas, & parum consequenter eam tenere Authores illos, qui docent actum vitalem adeò essentialiter pendere à principio vitali, ut nullatenus sine illius concursu produci queat, si enim actus vitalis adeò essentialiter potentiæ vitali affigitur, jam dependentia ab eo erit illi realiter identificata, nec poni debebit actio distincta, qua producatur.

53 Dicimus tertiò, verbum mentale produci per actum dicendi, non autem intelligendi. Conclusio est Scot.loc.cit. & facilè probatur

ex dictis, nam verbum mentale produci debet aliqua actione à seipso distincta, sed talis actio nequit esse actus intelligendi, cùm iste sit actus operativus, non productivus, ut enim visum est ar.præc. intellectio est actio de genere qualitatis non de genere actionis, ergo necessariò alter actus constituendus est intellectui, qui sit productivus, & cum verbo comparetur, velut actio cum suo termino, & congruenti vocabulo appellantur actus dicendi, seu dictio, metaphora desumpta à verbo vocali, quemadmodum enim hujus expressio appellatur dictio, eodem quoque nomine expressio verbi mentalis potest nuncupari, præsertim verò, quia SS. Patres plerumque hoc modo loquendi utuntur. Nec valet, quod passim solent respondere Thomistæ ipsammet intellectionem esse dictionem, & quod dicere est intelligere exprimendo, & exprimere intelligendo. Nam hos actus ex natura rei esse distinctos probat Doctor tam in divinis, quàm in creatis, in divinis enim Pater memoria fœcunda verè producit Verbum, sed hujusmodi productio non est formaliter intellectio, ergo &c. prob. min. nam intellectio ibi est ingenita, improducta, communis tribus personis, ac proindè velut perfectio essentialis naturaliter antecedens ipsum dicere, quod est notionale spectans ad constitutionem Patris. Sed & hoc ipsum probatur in creatis, cùm enim actualiter intelligimus verè datur in nobis aliquid de genere qualitatis, quod appellari solet species expressa, ac etiam verbum; hoc autem non est aliquid ingenitum, & improductum, sed verè productum per actionem de genere actionis ab ipso prorsus distinctam, at id formaliter aliud non est, quam actualis intellectio, nam per istam constituimur formaliter intelligentes, ergo datur actio intellectiva dictio appellata, ab actuali intellectione distincta.

54 Hinc patet malè Cai. p. p. qu. 27. ar. 1. dub. 1. Scoto impingere, quod docuerit dicere, & intelligere se se habere tanquam duos effectus subordinatos ab eadem causa, nullibi enim unquam in intellectu nostro Doctor ponit actum dicendi, & intelligendi tanquam effectus subordinatos, sed tanquam actionem, & effectum, dicere namque est effectio, & actus intelligendi effectus, seu terminus ejus, ita expresse habet p. d. 2. qu. 7. ubi ait quod intellectus dictione producit, sicut ignis calefactione calefacit, & quol. 2. §. *de secunda ratione*, ubi ait, quod dicere est actio productiva termini scilicet intellectionis; diximus autem rem ita se habere in intellectu nostro, quia in intellectu divino utique intellectio, seu notitia ingenita se habent quasi duo effectus subordinati, quorum neuter est alterius causa, aut actio productiva ut Scotus docet loc. cit. in p. d. 2. q. 7. O. sed si etiam in divinis dicere comparetur cum notitia genita, quæ dicitur Verbum, tunc ibi quoque dicere comparatur cum verbo, velut actio cum suo termino. Hinc etiam colligitur quæstionem istam de Verbo mentis adeò operosè inter Scotistas, & Thomistas controversam, an scilicet intellectio sit verbum, vel potius productio Verbi, esse magna ex parte de nomine; omnes enim concedunt, cum intelligimus, produci in intellectu aliquid de genere qualitatis, quam dicunt speciem expressam objecti, & verbum; concedunt etiam, quod hujusmodi qualitas est terminus alicujus actionis intellectivæ, & sic remanet sola quæstio de nomine, num qualitas in mente producta, vel potius ejus productio dici debeat intellectio, ipsa autem qualitas solum debeat appellari verbum, undè actus, quem Scotistæ appellant dictionem, Thomistæ vocant intellectionem, & quem illi vocant intellectionem, isti verbum appellant, & sic est dissensio in solo modo loquendi, in quo tamen nos Scotistæ magis convenienter loquimur, quam Thomistæ, quia intelligere non importat ordinem ad aliquem terminum productum per ipsum, sed solum ad terminum per ipsum repræsentatum, quod proindè dicitur objectum, ut præcipuè constat in divina intellectione, per quam nihil verè producitur in divinis; sed dicere importat ordinem ad verbum ipsa dictione productum, ac proindè productioni verbi melius nomen dictionis accommodatur, quàm intellectionis; nec obstat, quod Arist. intellectionem appellaverit actionem 9. Met. t. 6. quia cum ibidem dicat esse actionem immanentem, eo quod per ipsam nihil fit, apertè docet, intellectione non fieri verbum sed potùis esse ipsum verbum, nec dici actionem, nisi æquivocè, & grammaticaliter, ut declaratum est ar. præc.

55 In oppositum objicitur, Primò, probando verbum mentale non esse intellectionem, sed quid ab ea distinctum, nam ex Aug. l. 5. de Trin. cap. 10. Verbum, quod foris sonat, est signum verbi, quod intus latet, sed verbum exterius sonans non est signum intellectionis, sed rei intellectæ, ergo &c. prob. minor, quia alioqui hæc propositio, homo est animal, esset falsa, tunc enim sensus esset, quod intellectio hominis est intellectio animalis. Tum 2. quia 8. de Trin. cap. 6. ait, phantasia Carthaginis in memoria est verbum ejus, ubi per phantasiam intelligit speciem intelligibilem, ergo non est actualis intellectio. Tum 3. quia verbum datur, ut exhibeat objectum præsens secundum esse intelligibile, cùm sit similitudo formalis rei intellectæ ex Aug. l. 15. de Trin. sed species intelligibilis hoc facit, ergo ipsa est verbum. Tum 4. nam verbum est aliquid per intellectionem productum, ergo non ipsa intellectio: patet antecedens, quia de ratione intellectionis est, quod res intellecta sit intra ipsum intellectum, quasi in actu secundo, sed hoc esse nequit, nisi per intellectionem producatur verbum, per quod res ipsa, quasi in actu secundo sit in intellectu, ergo &c. Tum tandem, quia in divinis constat intellectionem non esse verbum, cum sit communis tribus divinis personis.

56 Resp. Doc. p. d. 27. verbum exterius utrumque significare, & intellectionem, & rem intellectam, sed primò, & principaliter rem ipsam, intellectionem verò in ordine ad illam, quatenus est medium ordinatum ad rem significandam, nec ob id sequitur, propositionem illam, homo est animal, esse falsam, quia veritas propositionum non ex minus principali significato attenditur, sed ex præcipuo, & magis principali; & per hoc patet ad quoddam argumentum Complut. disp. 21. de Anim. num. 28. quod cum isto coincidit. Ad 2. vel Aug. ibi pro phantasia significat actualem imaginationem, vel dictum ejus (inquit Doctor) accipiendum est secundùm sensum actualem, non formalem, ut sensus sit, quod phantasia Carthaginis est causa verbi Carthaginis, alioquin à seipso dissentiret, dicente 15. de Trin. verbum non pertinere ad memoriam, sed ad intelligentiam, & à memoria produci per actum dicendi. Ad 3. ait Doct. objectum fieri præsens intellectui tam per impressam, quàm per expressam speciem, sed diversimodè, nam per impressam fit præsens habitualiter in ratione objecti intelligibilis, ac veluti in actu primo, sed per expressam fit præsens actualiter in ratione objecti intellecti; falsa itaque est major, quod Verbum exhibeat objectum præsens secundùm esse intelligibile, imò quia est formalis similitudo rei intellectæ, & non virtualis tantum, ut impressa, exhibet ipsum præsens actualiter, & in ratione objecti intellecti. Ad 4. neg. assumptum, ad cujus probationem neg. min. res enim extra, seu objectum, sicut per speciem impressam habet esse in intellectu, velut in actu primo, ita per expressam, seu per intellectionem habet esse intra intellectum, velut in actu secundo, quia per ipsam accipit esse cognitum, & intellectum, sicut paries per visionem accipit esse visum. Ad ult. licèt intellectio, seu notitia ingenita non sit verbum, notitia tamen genita est verbum.

57 Secundò, contra secundam concl. arguit Aversa, probans verbum non produci per aliam actionem distinctam, hac enim de causa ait Arist. de Anim. 2. 8. sentire, intelligere, &c. non esse motum, quia non fit nimirum per actionem distinctam; unde Aug. & Ansel. præter notitiam expressam objecti nullam aliam actionem agnoverunt. Tum 2. actus vitalis est operatio, & actio potentiæ vitalis, ergo non debet alia actio assignari, nam ad actionem non est actio, nec operationis operatio, alioqui daretur processus in infinitum. Tum 3. quia actus vitalis essentialem, & intrinsecum ordinem ad potentiam dicit, adeò ut sine illius concursu, nec fieri, nec conservari possit, ergo non fit per actionem distinctam, tunc enim debet distingui actio à termino quando potest existere, & conservari terminus absque actione. Tum 4. nam ex propria ratione ita conjungitur cum principio vitali, ut prorsus sit ab eo inseparabilis, & ad illud se habeat, tanquam modus ad rem, sed modus dependet essentialiter à re, & ideò per se, & non per actionem mediam, ergo &c. Tum tandem quia Arist. 9. Met. t. 6. hac ratione vocavit omnes actiones vitales immanentes; quia scilicet non sunt veræ actiones, quæ habeant terminum à se distinctum.

Resp. Arist. ibi concedere sentire esse motum, licèt dicat esse aliam speciem motus ab eo, qui est actus imperfecti definitus 3. Phys. quia non est alteratio corruptiva, sed perfectiva, unde potiùs ex hoc deducere debemus oppositum, nempè actus vitales elici media actione, quia motus est semper cum actione conjunctus; illi Patres hanc actionem assignarunt, dum verbum à potentia gigni dixerunt. Ad 2. actus vitalis æquivocè solum, & grammaticaliter est actio, non autem vera actio, & prædicamentalis, ad quam solam verificatur non esse aliam actionem, quia daretur processus in infinitum. Ad 3. neg. assumptum, quia actus vitalis potest à Deo immediatè produci, ac etiam in seipso conservari extrà potentiam vitalem. Ad 4. pariter neg. assumptum, quo etiam concesso adhuc negari deberet intellectionem esse modum potentiæ vitalis, cum sit perfectissima qualitas longè perfectior specie ipsa intelligibili, quam apud omnes constat non esse modum. Ad ult. vocat ibi Arist. actus vitales actiones immanentes, ut ostendat qualitates esse actiones merè grammaticaliter, non autem ut eis negaret propriam actionem, qua fiant, & ponantur in esse.

58 Tertiò, contra tertiam concl. instant Thomistæ probando intelligere esse intellectualiter dicere, atque ideò verbum produci per actum intelligendi, nam Aug. l. 5. de Trin. c. 7. & Fulg. l. 3. ad Monym. c. 7. inquiunt, *cùm mens apud se verbum habet, utique cogitando habet, quia nihil aliud est apud se dicere, quam apud se cogitare*, & hoc ipsum manifestè colligitur (ait Hurtad.) ex illo Matth. 9. *dixerunt Pharisæi intra se, hic blasphemat*, quibus Christus objecit, *ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* per quod ostenditur idem prorsus esse dicere, & cogitare, seu intelligere. Tum 2. quia Aug. 5. de Trin. cap. 13. ait, quod verbum est visio de visione, ergo producitur per intelligere. Tum 3. quia unius potentiæ unicus est actus, cum potentiæ distinguantur per actus 2. de An. ergo dicere intellectus non distinguitur ab intelligere, sed sunt unus, & idem omninò actus verbi productivus. Tum 4. quia etiamsi essent actus distincti, adhuc afferri non posset major ratio, cur potiùs per actum dicendi verbum producatur, quàm intelligendi, cum ambo sint actus secundi, & ab eodem principio scilicet à memoria. Tum 5. quia si actus iste dicendi non est intellectio; ergo jam non est actio intellectiva, cum omnis actio intellectus sit essentialiter intellectio. Tum 6. loqui mentaliter est formaliter intelligere, ergo si verbum producitur per locutionem mentalem, jam producitur per intellectionem, probatur assumptum, quia nemo loquitur, aut dicit, nisi quod cognoscit, & intelligit, ergo dicere formaliter est intelligere. Tum tandem quia dicere est productio verbi exprimentis rem, non quomodocunque sed ut intellectam, & cognitam, seu ut terminum intellectionis, sed res nequit reddi intellecta in actu, nisi per ipsum intelligere, ergo nec verbum ab intellectu procedere, nisi per intelligere.

59 Resp. ad 1. ex Scot. r. d. 32. q. 1. §. *ad istam quæstionem*, interdum SS. Patres usurpare vocabulum dicendi, non in suo proprio significato pro actualiter producere notitiam, sed pro intentionaliter exprimere, ac declarare objectum, & hoc sensu loquuntur Aug. & Fulgent. loc. cit. vel dicas, quod dicere est cogitare casualiter, non formaliter, ad auctor. ex Evang. ductam resp. Phariræos duo fecisse, scilicet produxisse cogitationem quod explicatur per ly *dixerunt*, & cogitasse, quod insinuatur per ly *hic blasphemat*, huic secundo Christus objecit, non primo. Ad 2. ait Doct. Aug. ibi per visionem, de qua verbum procedit, intelligere scientiam habitualem, seu memoriam, ita enim se ipsemet exponit 15. de Trin. cap. 11. Ad 3. resp. Doct. t. d. 6. q. un. B. distinguendo de duplici actu, alter est de genere actionis, alter de genere qualitatis, atque ita unius potentiæ unus actus, loquendo de hoc actu tantum, vel illo tantum, unius tamen potentiæ duplex esse potest actus, quorum unus sit de genere actionis, alter de genere qualitatis, necesse est enim cuilibet vitali potentiæ propriam assignare actionem, qua sibi comparet actum operativum, qui extat ultima ejus perfectio. Ad 4. neg. assumptum, rationemque disparitatis assignat Doctor p. dist. 2. qu. 7. lit. Q. quia scilicet intelligendi actus ex natura sua est operativus solum, & perficiens ultimatè potentiam, cum sit duplex qualitas, actus verò dicendi ex natura sua est productivus, cum sit vera actio de genere actionis, vel potius de genere relationis. Ad 5. neg. sequela, cum ejus probatione, non enim opus est omnem actum intellectus intellectionem esse, ut constat de actione intellectus, qua species abstrahit à rebus, nec tamen est intellectio, ut apud omnes est in confesso, sic igitur in proposito actio productiva intellectionis pertinens ad intellectum possibilem, quæ appellatur dictio, est utique actus intellectus, & actio intellectiva, non tamen intellectio, quia per ipsam non denominatur intellectus formaliter intelligens, sed dicens, ac intellectionem producens, ita Doct. ibidem p. dist. 2. q. 7. Q. & quol. 1. V. Ad 6. jam diximus ex Scoto 1. dist. 32. qu. 1. F. loqui, & dicere mentaliter utique interdum sumi ut idem est, quod declarare, repræsentare, exprimere objectum, tamen in rigore, & in proprio significatu indicat producere verbum, & notitiam, ut ex professo docet Scot. 2. d. 9. q. 1. E. & in hoc sensu neg. assumptum cum ejus probatione, nam intellectus noster dicit verbum, priusquam intelligat, quia dicimus ex indigentia, ut per verbum productum intelligamus, non autem ex plenitudine perfectionis, ac fœcunditatis, ut evenit in divinis; ubi proindè Pater æternus prius dicit, quàm intelligat. Ad ult. major non est quoad omnia vera, siquidem verbum producitur ad exprimendam rem, non ut intellectam, & cognitam, sed potius ut intelligibilem, & per ipsummet verbum productum intelligitur, & cognoscitur; plura de verbo mentis vide apud Radam to. 1. contr. 7. & 8. Vulp. tom. 1. par. 1. disp. 20. ar. 5. 6. & 7. ubi fusè de hac materia disputant.

APPENDIX.

An in Beatis Visio Beatifica sit Verbum.

60 Diximus disp. 6. de An. qu. 3. ar. 2. num. 48. ex Scoto p. d. 17. §. *ideò estis*; quod licet Verbum sit semper ipsa actualis intellectio, non tamen quæcunque intellectio est Verbum, sed illa tantum, quæ est naturaliter genita, & producta à memoria fœcunda, idest ab intellectu simul cum objecto, vel in præsente, vel in specie, & ex his duobus memoriam fœcundam constitui, ut Aug. sæpè docet 15. de Trin. adeò ut duæ conditiones præsertim requirantur ad Verbi constitutionem, & formalitatem: Una est quod ea intellectio, quæ dicitur Verbum, sit verè genita, & producta, altera est quod sit producta per modum naturæ, idest non per actionem liberam, sed naturalem; defectu primæ conditionis intellectio essentialis in divinis Verbum appellari non potest, esto enim ea memoria fœcunda naturaliter sit, non tamen est ab ea verè producta, sed tantum emanatione quædam resultat ab ea, defectu fœcundæ conditionis, inquit Doctor quol. 14. ar. 2. Bb. visionem Dei in Beatis non esse Verbum, quia esto sit naturalis Divinæ essentiæ similitudo, non tamen naturaliter ab ea producitur, sed liberè, cùm ad eum concurrat, ut volens, & idem replicat quol. 15. ar. 2. X.

61 Huic Doctrinæ refragatur Pontius disp. 12. de anima nu. 99. & in Apol. pag. 101. num. 151. Ubi contendit quamcumque cognitionem ab intellectu formatam esse Verbum, & consequenter vult visionem beatificam in Beatis esse Verbum idque ad mentem Scoti (de qua præsertim quæritur in hoc puncto) nam in p. d. 2. qu. 1. num. 17. expressissimè asseris, quod in nobis Verbum perfectissimum erit in patria secundum Aug. l. 5. de Trin. & in eodem p. dist. 17. qu. 3. num. 15. tanquam inconveniens infert ex Doctrina eorum quos impugnat, igitur Beatus non habet Verbum de essentia Divina. Ad hoc responsionem quandam generalem dedi disp. 6. cit. num. 49. quod si Augustinus interdum visionem beatam Verbum appellat, intendit docere Beatos videre Deum notitia clara, & distincta, quæ sit perfecta, & expressa similitudo Divinæ essentiæ quo sensu semetipsum explicat 14. de Trin. cap. 17. dum inquit, dum videbimus eum sicuti est tunc verbum nostrum non erit falsum, & in eodem sensu locutum esse Scotum, dixi, si quando visionem beatam Verbum appellat, & hoc etiam interdum fecisse ad excludendam rationem Thomistarum, qua ipsi negant Verbum produci in visione beata, quia scilicet nulla creata similitudine videri potest Deus; sic ergo explicandæ sunt authoritates adductæ, licet secunda nulla egeat explicatione præter eam, quam Arguens ipse affert, cum inquit inconveniens illud inferri, non absolutè, sed ex Doctrina eorum, quos impugnat.

62 Contra replicat Pontius in apol. num. 155. quod expositio hæc tortissima sit, aut non faciat ad propositum, nam vel visio clara, & distincta est verbum, vel non est Verbum, si est verbum, habetur intentum, si non est Verbum, ergo pessimè diceret August. illam esse verbum, & quemadmodum qui diceret visionem beatam esse ignum, etiamsi nihil aliud vellet, quam quod esset visio clara, & distincta, pessimè loqueretur, quia lignum hoc non significat, nec visio clara est lignum, ita si visio clara non sit verbum, nec verbum significet claram visionem, pessimè quis diceret, quod visio esset verbum, etiam si per hoc intenderet significare tantum quod esset clara, & distincta, ergo illa explicatio Augustini est torta, aut non facit ad propositum. Ex quo patet non valere etiam explicationem Scoti, quatenus dicitur eodem sensu locutus quo Aug. & quod additur ipsum eodem modo loquendi usum ad explicandam rationem, ob quam Thomistæ negant visionem beatam esse Verbum, omnino gratis dicitur, & falsò, gratis quidem, quia nulla est ratio, ob quam colligatur, quod propterea sit eo usus, & si non esset verum quod visio illa non esset verbum, quamvis id non esset verum per omnes rationes Thomistarum, malè diceretur absolutè quod visio esset verbum, sed potius deberet dici quod esset verbum, quantum ad rationem Thomistarum, falsò etiam tum propter rationem allatam, tum quia ipse absolutè infert in secundo loco, tanquam inconveniens, quod visio beata non esset verbum contra alios authores quam Thomistas, ergo non est usus eo modo loquendi ad excludendum rationem Thomistarum, de qua neque mentionem facit in primo, aut secundo loco. Addit quod quemadmodum nos exponimus Augustinum, & Scotum, ita posse facilius ab ipso Scotum exponi quol cit. loqui de verbo, quod habet omnes conditiones, quas habent verba de facto à nobis producta circa creaturas, quæ verba producuntur naturaliter, ex hoc autem non sequitur quod verbum ut sic, exigat illas conditiones, nec consequenter quod visio beata non sit verbum, secundum quod exigitur ad verbum, ut sic, quamvis non sit verbum, ut exigunt verba creata naturalis ordinis, ergo si sufficit nostra expositio quominus dicatur nostra sententia esse contra Scotum, sufficiet ejus explicatio pro sua, ne contra Doctorem judicetur.

63 Respondeo, Pontium nunquam adeò ineptè, & insulsè locutum, adeò ut hic quadret adagium *Pestillo retusior*, quod sic ostendo argumentum retorquendo in simili, si quæratur, an creatio Angeli possit dici mutatio, & responderet quis per distinctionem, quod si mutatio per hoc quod dicit rem aliter se habere nunc, quam prius, intelligatur significare transitum rei de non esse ad esse, tunc creatio Angeli est mutatio, quia Angelus transit de non esse ad esse, & si mutatio significet ulteriùs actuationem alicujus potentialis præexistentis, in hoc sensu mutationem non esse, quia in Angelo nulla talis pars potentialis præexistit, si inquam quis ita responderet, & ego instarem, vel creatio Angeli est mutatio, vel non est mutatio, si est mutatio habeo intentum, si non est mutatio, ergo pessimè appellatur mutatio, quemadmodum, si quis diceret, creationem esse lignum, etiam si nihil aliud vellet per hoc significare, quam quod sit transitus de non esse ad esse, pessimè loqueretur, quia lignum hoc non significat, nec transitus de non esse ad esse est lignum, si inquam sic arguerem, nonne ex sibilandus essem? ita planè, quia mutatio significat transitum rei de non esse ad esse, & transitus talis non est prædicatum impertinens ad mutationem, sicut est ad lignum, vel lignum ad talem transitum, sic adamussim res in proposito contingit, nam verbum significat claram, & distinctam rei notitiam ex ejus institutione, non sic lignum, & talis clara notitia non est prædicatum impertinens ad verbum, sicut est ad lignum, est ergo ineptissima paritas, & ridiculus arguendi modus, quemadmodum multis aliis exemplis id demonstrari posset; in hoc igitur sensu appellat Aug. verbum visionem beatam, quatenus est clara, & distincta Dei similitudo expressa, & ratio est, quam innuit Mairon. p. dist. 279. par. 1. quia nimirum Aug. variè locutus est de Verbo, interdum scilicet accipiendo istud pro specie, aliquando pro objecto, quatenus hæc omnia per quandam analogiam ad Verbum possunt tale nomen participare, quod planè ligno convenire non potest.

Alia etiam explicatio, si quando Scotus Verbum appellaret visionem Beatorum non est gratis assumpta, ut ait Pontius, quia non est applicata ad exponendum aliquem locum particularem cui non quadret, sed explicatio quædam generalis, quatenus Doctor non ex eodem capite negat à Boetio formari Verbum de Divina essentia, ex quo negant Thomistæ, quia nimirum dari nequeat similitudo expressa creata essentiæ Divinæ; imò ex hoc capite ultro concedit visionem beatam esse Verbum, & Verbum formare Beatos de divina essentia, unde si detur talis explicatio, non datur sine fundamento, & omnino gratis. Neque etiam est falsa, quia non quadret loc. cit. p. d. 27. q. 2. num. 15. nam explicatio illa datur ad loca, ubi de mente propria loqueretur, sed ibi loquitur ad hominem, & infert tanquam inconveniens ex Doctrina eorum, quos impugnat, ut benè notat Petrus in contradictionibus Scoti ad p. sent. d. 27. q. 3. imò, & concedit ipse Pontius supra relatus, unde mirum est, quomodo po-

ſteà ſtatim dicat n.157. quod Scotus abſolutè infert in ſecundo loco (nempè p.d.27.q.3.) tanquam inconveniens, quod viſio beata non eſſet verbum, cum ſupra dixerit n.151. quod illud tanquam inconveniens infert ex Doctrina eorum quos impugnat, & non abſolutè, quæ eſt potentiſſima contradictio in eadem ferè pagina. Quod tandem addit de explicatione illa, quam ait poſſe dari facilius loc.cit. ex quol. 14.eſt planè gratis omnino dictum, nam illæ duæ verbi conditiones, & quod ſit productum, ,& quod ſit per modum naturæ productum ab integro ſuo principio, non ſolum conveniunt verbo creato, quod circa creaturas naturaliter producimus, ſed etiam conveniunt Verbo divino, unde cum ſit ratio communis verbo creato, & increato non exiguntur illæ conditiones ad verbum creatum, & naturalis ordinis præciſè, ſed ad verbum, ut ſic, quatenus eſt commune creato, & increato; quare illa expoſitio omninò irrationabilis eſſet.

64 Deinde n.156. urget argumentum P.Cavelli diſp.3. de anima ſect.3.num.110.quia non requiritur ad rationem prolis, & generationis, quod utraque cauſa naturaliter concurrat, alioquin B. Virgo non fuiſſet Mater Dei, nec Deus ejus Filius, quia Spiritus ſanctus concurrit ad generationem ejus ut cauſa libera, non ut cauſa naturalis, quia ergo viſio beata ſaltem ab intellectu creato naturaliter producitur, hoc ſufficit, ut dicatur Verbum, licèt ex parte objecti procedat liberè.

Reſponſum eſt ad id diſp.6.cit.n.49.negando conſequentiam, quia Chriſtus ut homo poſtulabat naturaliter gigni ab utroque parente, unde merè accidentale fuit illi quod Spiritus ſanctus, vel tota Trinitas ſuppleverit vices Patris naturalis per concurſum liberum, atque ideò hoc abeſſe nequit de nominatione filii quam fundavit ad concurſum per modum naturæ exhibitum à B.Virgine, quia quod eſt per accidens variare non poteſt quod eſt per ſe, hæc autem ratio non militat in productione Spiritus ſancti, nec in productione viſionis beatificæ, quia nec Spiritus ſanctus petit naturaliter produci, ſeu per modum naturæ, neque beata viſio à Divina eſſentia ita cauſari, cum hæc immediatè non agat âd extra, atque ideò nec iſta Verbum, nec ille filius dici poſſunt.

65 Contra replicat Pontius ergo ſolum non impedit rationem verbi in viſione, quod actu non producatur naturaliter; ſed ideò ſolum non erit verbum, quia ex ſe non poſtulat naturaliter produci, ſed nihil amplius intendimus per illam probationem, quam hoc contra Scotiſtas, qui propterea excludebant viſionem à ratione Verbi, & prolis, quia non producebatur actu naturaliter. Quod ſi dicamus eos voluiſſe per hoc quod viſio propterea non eſſet verbum, quia non exigit produci naturaliter. Tunc probandum erit (inquit/quod ſit de ratione verbi exigentia ad productionem naturalem, quod ab eo tam facile negabitur quàm à nobis facilè aſſeritur.

Reſpondeo negando conſequentiam, committitur namque fallacia à ſecundum quid,ad ſimpliciter, ex hoc enim quod concedimus Chriſtum dici Filium B.Mariæ, quia ad ejus humanitatem habuit naturalem influxum, neque hanc denominationem impediri ex eo quod Spiritus ſanctus ad ejus generationem habuerit concurſum liberum, quia id merè accidit humanitati Chriſti, qui poſtulabat ut homo, ab utroque parente naturaliter gigni, ex hoc inquam deducitur abſolutè neque impediri rationem verbi in viſione, quod actu non producatur naturaliter, hoc ſanè inferri nequit ſine fallacia à ſecundum quid ad ſimpliciter, quia Chriſtus, ut filius Mariæ, de facto ab ea naturaliter proceſſit, unde ſaltem ab una cauſa fuit naturaliter productus, licèt non ab alia. Quomodo ergo hinc deducitur abſolutè quod viſio beata poſſit adhuc retinere rationem verbi, etiam ſi non actu naturaliter producatur? in reſponſione non eſt conceſſum Chriſtum ut Mariæ filium à nulla cauſa naturaliter proceſſiſſe, de facto, imò dictum eſt ita proceſſiſſe à Matre, & ideò peſſimè deducitur inde non impedire rationem Verbi in viſione, quod actu non producatur naturaliter, ſimpliciter, & abſolutè loquendo, ſed ad ſummum inferri poteſt, quod non impediet rationem verbi in viſione, quod actu non producatur naturaliter ex parte objecti, quod adhuc negaremus ſtando in Doctrina nobis tradita ab Auguſtino in libris de Trinitate (à quo poſteà cæteri Theologi didicere) de notione verbi, illud namque ſemper appellat notitiam genitam à memoria fœcunda, unde cum memoria fœcunda integretur ex potentia, & objecto conſequenter ab utroque principio per modum naturæ procedere debet notitia, ut rationem Verbi ſibi vindicet, quod ſi id actualiter petit verbum in ſententia Auguſtini, tanto magis ei conveniet aptitudinaliter, ſeu exigitivè ita produci, nec unquam tam facilè id à Pontio negabitur, ſicut à nobis aſſeritur, & probatur.

Et ex hoc adhuc magis deprehenditur falſum eſſe, quod aſſerit in Apol n.157. & fatetur jam pridem aſſeruiſſe diſp.12. de anima num.99.quod non ſit de ratione formali Verbi, quod actu producatur ab intellectu, nam ut vidimus ex Auguſtino præcipua conditio Verbi eſt quod ſit notitia genita ab intellectu. Et quamvis ibidem nitatur hoc oſtendere contra nos ad hominem, quoniam ad rationem filii non requiritur ſecundum nos ex reſponſione data ad argumentum Cavelli, quod actu naturaliter producatur à Parente, quia aliàs Chriſtus non eſſet filius Virginis, ſed ſufficit, quod aptus natus ſit ſic produci. Attamen hæc inſtantia fundatur in hac eadem impoſitura, quod hoc conceſſerimus, quod nullo modo conceſſum eſt, imò diſertè diximus, Chriſtum dici filium Virginis, quia per modum naturæ exhibuit ſuum concurſum in ejus generatione, & naturaliter actu productus eſt ab ipſa, ſed quia contendit ibi hanc controverſiam reducere ad quæſtionem de nomine, ut ſui moris eſt, ulterius in hoc puncto progredi nolo.

66 Poſtquam conatus eſt Pontius ſua defendere à noſtris reſponſionibus, nititur etiam num.152. & 153. noſtras infirmare probationes præfati aſſerti, quod viſio Beatorum, non ſit Verbum. Cumque hoc probaverimus Scoti teſtimonio quol. 14. Bb. clariſſimo, & patentiſſimo, ubi hoc docet, & declarat ex profeſſo; reſponded huic loco duo alia loca ab ipſo adducta præponderare, & ideò hinc non magis debere dici, quod Scotus teneat hanc partem, quam oppoſitam, ſed ad ſummum, quod utramque probabiliter teneat, nec ſibi contradicat. Addit deinde quod in quolibeto illo non dicit abſolutè quod viſio Beatorum non ſit Verbum, ſed terminis probabilibus utitur, nempè *poſſet dici* abſolutè ante loquitur in locis ab ipſo citatis. Addit tandem omnes præferre reſolutionem ipſius in ſententiis quibuſcunque aliis operibus, præſertim ubi ratio, vel authoritas aliqua aliarum magis favet reſolutioni, quam haberet in aliis operibus.

Cæterum falſum omnino eſt illa duo loca ab ipſo, vel potius à P.Cavello in Scoto verſatiſſimo citata præponderare loco ex quolibetis, nam ut notat Petrus in contradictionibus Scoti ad 4. p. ſent. diſt.27. q. un. illa duo loca accipiuntur ex parte arguitiva, ubi non eſt accipienda aliqua determinatio, & præſertim in 2. loco nimirum p. diſt.27. infert illud tanquam inconveniens ex Doctrina eorum quod impugnat, ut fatetur Pontius ipſe; quo igitur pacto hæc loca præponderare poſſent loco, ex quol. 14. ubi loquitur in parte Dogmatica, & reſponſiva, & diſertè explicat hoc punctum de viſione Beatorum, an ſit Verbum, & reddit rationem cur non ſit, ubi in locis ex p.ſent. citatis vix habet duo verba, & in parte arguitiva; & planè friget omninò, quod ait Doctorem eſſe ibi locutum ſub terminis probabilibus, poſſet dici; hæc enim eſt phraſis Scoto pro ſua modeſtia ſatis familiaris, ut in eo verſatis compertum eſt, qua etiam utitur cum magis reſolutè loquitur. Et denique in Subtilium Schola enutritis ſatis etiam compertum eſt. Quaslibet quæſtiones, eandem habere authoritatem, quàm quatuor Sententiarum, imò majorem, quia cum poſt illas ſcriptæ fuerint, ut fertur, cenſetur ultima voluntas Doctoris.

67 Addidimus deinde ad noſtrum aſſertum firmandum, rationem ex Auguſtino deductam, quia Verbum appellatur ſemper ab eodem proles à memoria fœcunda genita, at memoria fœcunda, ex intellectu conſtituitur, & objecto ei præſente, vel in ſe, vel in ſpecie ergo de ratione verbi eſt, quod naturaliter gignatur à totali ſuo principio, nec ſufficit, quod naturaliter procedat ab altero. Tum quia ſi hoc ſufficeret, tunc Spiritus ſancti productio eſſet generatio, & ipſe eſſet Verbum, quia licet liberè producatur ex parte potentiæ, adhuc tamen naturaliter procedit ex parte objecti, ergo ad rationem Verbi requiritur, quod utrumque principium naturaliter agat, & multo magis in objecto id neceſſarium eſt, tum quia Verbum ab objecto ſpecificatur, atque ideò magis ei aſſimilatur, tum quia in propoſito objectum principalius concurrit, quàm intellectus.

68 Reſpondet, quod licet vocet Auguſtinus Verbum prolem, non tamen dicit, quod omne verbum ſit proles, ſed ſi proles intelligatur in ſenſu, in quo viſio beata, non ſit proles, ut volunt Adverſarii, patet quod non voluit omne Verbum eſſe prolem, quandoquidem dicat viſionem beatam eſſe prolem, & in deſcriptione Verbi principio de Trinitate decimo, nulla fit mentio de prole, ſed deſcriptio convenit omni prorſus cognitioni productæ, ſive omnis ſit proles, ut ego exiſtimo, ſive non, ut putant Adverſarii. Rurſus non video (inquit num. 54.) quomodo ſequitur ilia conſequentia, Verbum eſt proles cauſata à memoria fœcunda, ergo debet naturaliter cauſari ab utraque cauſa conſtituente memoriam fœcundam; cur enim non ſufficeret, quod cauſaretur à ſola potentia naturaliter, præſertim quando ipſum objectum ſecundùm ſe non concurrit, neque ſecundùm ſpeciem, ſed mediante voluntate potente ſupplere defectum objecti, & ſpeciei. Nec valet probatio, qua probant Adverſarii id non ſufficere; nempè quia inde ſequeretur, quod Spiritus ſancti productio eſſet generatio, nam admittendo quod non ſit generatio, quia liberè producitur non naturaliter, hoc debet intelligi de libertate ex parte potentiæ, nam productio Verbi, non dicitur generatio ex productione naturali; niſi quia naturaliter producitur ex parte potentiæ, unde cùm Spiritus ſanctus non producatur naturaliter ex parte potentiæ, ſed liberè, ſufficienter ex hoc capite diſtinguetur productio ipſius à productione Verbi ad non habendam rationem generationis, quemadmodum verbum habet.

69 Hæc reſponſio contrariatur omninò Doctrinæ quam tradidit D. Auguſt. de Verbo 9. de Trin. cap. ultimo, ubi exactius de hoc puncto tractat quàm in aliis omnibus locis, qua de cauſa ex eo præcipuè loco Scotus deſumpſit quæcumque de Verbo nobis ſcripta reliquit, ibi igitur expreſſis diſſertis, & verbis ait, non omnem notitiam actualem eſſe Verbum, ſed illam tantum, quæ eſt genita ex memoria fœcunda, quæ dicitur proles, & quæ ex objecto naſcitur, ut proles ejus, referente Scoto quol. 14. Bb. & p. diſt. 27. quæſt. 3. §. *Ad quæſtionem iſtam*, & infra §. *Ideò iſtis*, inquit quod quælibet notitia genita, quam Auguſt.vocat prolem, eſt Verbum, & ex his deducit definitionem Verbi, non autem ex p.de Trin. cap.10. quæ quidem definitio, cum dicat, Verbum eſſe notitiam productam à memoria perfecta, conſequenter indicat notitiam, quæ eſt Verbum eſſe prolem, hæc enim eſt, quæ naſcitur ex memoria perfecta, id eſt ab

ab intellectu, & objecto, & quidem ab utroque naturali proceſſione. Et illa conſequentia noſtra (Verbum eſt proles cauſata à memoria fœcunda, ergo debet naturaliter cauſari ab utraque cauſa conſtituente memoriam fœcundam) eſt optima, quia ſi objectum ſit præſens intellectui mediante voluntate, & non potius ſe ipſo, aut per ſui ſpeciem non conſtituit memoriam, nec intellectum fœcundare dicitur, ſed ut memoriam conſtituat, debeat fieri præſens intellectui naturaliter, & ut notitia ab eo producta dicatur Verbum, & proles debet naturaliter procedere nedum ab intellectu, ſed etiam ab objecto, alioquin, ſi liberè ab objecto procederet, eſſet proles intellectus tantum, ſed non objecti, ex Doctrina Auguſt. & Scot. loc. cit. imò potius nec Verbum, nec proles abſolutè dicenda foret, quia, ut docet Doct.quol.16. Litt.S. & T. quando voluntas concurrit cum cauſa naturali, ita quod voluntas ſit cauſa principalior, totus effectus cenſeri debet liberè produci, quare cum viſio Beata producatur ab intellectu Beatorum, & à Divina voluntate gerente vicem objecti, tota cenſeri debet liberè producta, atque ideo nullo pacto Verbum dici poteſt, de cujus ratione eſt quod ſit notitia genita, & per modum naturæ producta, quæ quidem ratio opinionem contrariam mirabiliter evincit.

70 Et hæc eadem de cauſa valet quoque alia probatio noſtra, falſum enim eſt,quod Verbi productio in Divinis dicatur generatio præciſè, quia naturaliter producitur ex parte potentiæ, imò dicitur generatio, & Verbum, quia naturaliter procedit tam ex parte potentiæ quam ex parte objecti, & naſcitur de objecto tanquam proles ejus, ut loquitur Auguſt.citat.9. de Trinitate cap. ultimo, & Spiritus ſancti productio non dicitur generatio, quia eſt libera productio libertate eſſentiali, nam ut dicebamus ex Scoto citat. quando voluntas concurrit cum alia cauſa naturali tota actio dicitur libera ſimpliciter, & abſolutè loquendo, unde ſicut in productione Spiritus ſancti, quod naturaliter procedat ex parte objecti, non facit quod ejus productio ſit generatio, quia libera proceſſio ex parte potentiæ ſufficit, ut tota proceſſio dicatur libera, juxta regulam Scoti cum quol.15. citat.ita in productione viſionis beatæ, quod naturaliter procedat ab intellectu non facit, quod ejus productio dici debeat generatio, & notitia producta Verbum, quia ex alia parte eſſentia Divina ad eandem viſionem liberè concurrit mediante divina voluntate, & tota actio libera cenſeri debet, quod ſufficit ne dicatur generatio neque notitia producta Verbum &c.

QUÆSTIO IV.

De neceſſitate ſpecierum intelligibilium ad actum intelligendi, ubi de memoria intellectiva.

71 NOmine ſpecierum intelligibilium hic intelligimus in ordine ad intellectum idem omninò, quod ſupra intelligebamus per ſpecies ſenſibiles in ordine ad ſenſum, ſervata proportione, qualitates nimirum ſpirituales per modum permanentis, quæ ſunt veluti ſemina objectorum ad fœcundandum intellectum pro eorum cognitione, & alterius rationis; ideòque dici ſolent eorum imagines, non in eſſendo, ſed in repræſentando, non quidem formales, & actuales, nam talis imago, & ſimilitudo eſt ſola ipſa cognitio, & intellectio, de qua quæſt.præc.ſed virtuales, quatenus vicem gerentes objectorum concurrunt eorum loco ad cognitionem pariendam, quę attributa paſſim declaravimus diſputatione quarta, explicando ſpecies ſenſibiles, dicuntur autem ſpecies intelligibiles, quia ab intellectu fiunt phantaſmate aliquo modo concurrente, & dici quoque ſolent expreſſę, qua ante intellectionem in intellectu poſſibili imprimuntur ad eum fœcundandum, manentque in eo actu tranſacto. De exiſtentia itaque, ac neceſſitate harum ſpecierum longe major dubitatio eſt, quàm erat de exiſtentia ſenſibilium, quia pro ſenſibilibus ſenſatas, & obvias habemus experientias, adeò ut vecors omninò ſit habendus, ac ſenſibus deſtitutus, qui eas negare audet; at pro intelligibilibus non adeò obvia habemus experimenta,unde factum eſt, ut longè major ſit cœtus Auctorum iſtas negantium, quàm illorum, nam non ſolum illi, qui ſpecies ſenſibiles non admittebant, iſtas quoque intelligibiles conſequenter negant, ſed etiam quamplures ex illis, qui eas admittebant, dicentes eas ſolas ſufficere quoque ut earum ope poſſit intellectus ſuas exercere operationes, quare concludunt ſpecies intelligibiles eſſe prorſus ſuperfluas, ſola ſiquidem phantaſmata ſufficiunt omnibus muneribus, pro quibus obeundis excogitatę ſunt ſpecies intelligibiles, ipſum namque phantaſma ſufficienter repreſentat intellectui objectum intelligibile, ita ut ejus miniſterio poſſit immediatè elicere intellectionem ſine ulla ſpecie media, ita opinati ſunt ex priſcis Theologis Henric. quol.4. queſt.7. & 6. Baccon 2. diſt.6. queſt. p. articul.3. Durand.2.diſt. 3. queſt. 6. Ocham 2. diſt. 17. & ex recentioribus Philoſophis Piccolomin. lib. de humana mente cap. 7. Zab. lib. de ſpeciebus intelligibilibus cap.5. Buccafer. 3. de Anim. lect. 22. Mercenſ. in ſuis diluc. & alii quam velut probabilem defendit Doctor queſt.17. de Anim.licèt in fine queſtionibus reſolvat oppoſitum eſſe veriorem.

72 Communis tamen, ac receptiſſima in Peripato ſententia ſpecies admittit intelligibiles, in omni cognitione, & intellectum agentem pro earum productione: ita S.Thomas prima p. queſt.48. art. 1.&2. Av.de An. p. p.5. cap.6. Alb.ſumma de homine, Ægid. quol.2.q.25. & quol.13.qu.14. Averroes 3. de Anim.com.6.Them. 3. de Anim.com.21. & 26.Jand.3. de Anim q.14. & ſeq.Arimin. 1.d.3.q.1.&2.d.7.q.3. Zimar.theor.85.Appoll.3.de Anim.q.6.&c ſeq. Alex.1.de Anim.cap.de intell.agente & 2.de An.c.15.paſſim Recentiores omnes Averl.q.58.ſect.5.Onuphr.tract.2. diſp.p.q.3. de Anim. Tol.3. de Anim. qu. 21. Conibe. ibid. cap. 5. qu.3. Hurt. diſp. 12. de Anim.ſect.1.Arriag.diſp.4. de An.ſect.1.ſua ſect. 8.Ruvius 3. de Anim.tract.de intell. agent. Complut. ibid. diſp.18. Lichetus opuſc.de intell.agent. lib 5. Cottunius lib.de trip.ſtatu anim.ration. diſp.8.&9. & alii paſſim, imò & Platonici ea admiſerunt, in hoc tantùm à Peripateticis diſſidentes, quod illi faciunt eas intellectui congenitas.

Media tandem ſententia, quæ etiam nobis probabilior videtur, diſtinguit de cognitione abſtractiva, & intuitiva (de quo duplici genere cognitionis agimus infra q.1 1.) & ait ſpecies intelligibiles neceſſarias utique eſſe ad primum cognitionis genus, non tamen ad notitiam intuitivam, ita Scot.1.d.3.q.6.ubi Lichet.Barg.Viger. ac cęteri ejus expoſitores, Mairon.1.d.3.q.10. Faber theor.79.c.4. Vulpes 1. part.1. diſp.19. ar.2. & 5.Tatar.Jo.de Mag. & cæteri Scotiſtæ in 3.de Anim.Gabriel 2.d. 3.q.2.Greg.2.d.2.q.3. ar.1.& alii Nominales, & tandem noſtri Regentes Pariſienſes 3. de An.q.1.in 3.q.collater.§. *dic primò*.

ARTICULUS I.

Neceſſaria ſunt ſpecies intelligibiles, ad cognitionem abſtractivam.

73 COnCluſio eſt communis Auctoribus 2. & 3. ſent.quam docet Scot.p.d.3.qu.6. per totam, & quol.15.communiter probari ſolet, quia potentia intellectiva eſt de ſe indifferens ac indeterminata ad tot, adeòque varia objecta concipienda, ut neceſſariò indigeat ſpecie determinari ad hoc magis, quàm ad illud;nec ſufficit dicere determinari ab extrinſeca præſentia objecti, nam intrinſeca indifferentia potentiæ non niſi per intrinſecum aliquod tolli poteſt, quare ſi nec ipſum objectum extrinſecum ageret in potentia, nec potentia in objecto non poſſet ad objectum ipſum determinari. Hęc ratio non concludit, licet enim potentia intellectiva habeat indeterminationem quandam ad diverſos intelligendi actus, & his mediantibus ad diverſa objecta, illa tamen indifferentia, ut Doctor advertit 1. d.2. qu.7. litt.A.& qu.17. de An.num.18.non eſt paſſiva, qualem habet ad formas diverſas materia prima, quæ proindè determinari indigeat per actionem extrinſeci agentis, ſic enim tota activitas intellectus ad intelligendum prorſus extrinſeca foret, & à ſpecie impreſſa emendicata, ſed eſt activa propter illimitationem ſuæ virtutis,ſicut Sol indeterminatam habet virtutem ad multa producenda in his inferioribus, ergo non eget intellectus ſpecie impreſſa, ut paſſivè determinetur per eam ad operandum potiùs circa hoc objectum, quàm illud, ſed facta debita objecti applicatione, tanquam alterius concauſæ, ſufficienter ſeipſum determinat,ſicut Sol ſeipſum determinat ad hominis generationem potiùs, quàm alterius animalis, concurrente ipſo homine, tanquam cauſa inferiori determinata. Accedit, quod ſi intellectus imbutus eſſet ſpeciebus omnium objectorum, vel unam haberet ſpeciem univerſalem, plura, ac diverſa objecta repræſentantem, ut ponit communis Thomiſtarum ſententia in Angelis, adhuc intellectus maneret indifferens ad operandum potiùs circa hoc, quam circa illud objectum; & è contra ſi intellectus nonniſi unum duntaxat objectum percipere poſſet, adhuc ſpeciebus indigeret, fruſtra ergo ponuntur ſpecies ad determinandam illimitatam intellectus virtutem.

74 Alia ratio minùs frequens apud Recentiores eſt, quia omnis actus cognitionis, cùm ſit repræſentatio, & ſimilitudo expreſſa objecti, debet prodire ab eodem objecto, vel per ſe, vel mediante aliqua qualitate, quæ vocatur ſpecies intentionalis impreſſa, non poſſunt autem cum intellectu noſtro immediatè concurrere res ipſæ intelligibiles, ergo neceſſariæ ſunt illi rerum ſpecies.Hæc pariter ratio parum, vel nihil concludit, manifeſtè enim principium petit cum ſine probatione aſſumit in minori, quod quæritur,atque probandum erat, quare nimirum objectum non poſſit per ſe immediatè concurrere cum intellectu ad pariendam notitiam; Vel enim id eſſet, quia materiale, & corporeum non ſufficit ad cauſandum actum intelligendi, qui ſpiritualis eſt; & hoc non ſuffragatur, tum quia hæc ratio valet de cauſa totali, & integra, non verò partiali, & minus principali, ſicut eſt objectum; tum quia ſi materiale, ſcilicet phantaſma cauſare poteſt immediatè ſpeciem impreſſam, quæ eſt ſpiritualis, cur non etiam expreſſam? tum tandem, quia hæc ratio ceſſat omninò objectis ſpiritualibus. Vel id eſſet, quia deficit proportio moventis, & moti, phantaſma autem non eſt proportionatum motivum intellectus, & propter materialitatem, & propter ſingularitatem: Sed neque hoc, tum quia hæc ratio ceſſat in objectis ſpiritualibus; tum quia non videtur minor proportio phantaſmatis ad actum intelligendi, quam objecti materialis, ſed hoc agere poteſt in intellectum ſeparatum, ut dicemus diſp.ult.ergo eodem modo phantaſma; ſed neque etiam ſingularitas phantaſmatis obſtare poteſt, quia ipſamet ſpecies intelligibilis ita ſingularitas eſt, ſicut phantaſmata. Vel tandem id eſſet, quia objectum debet uniri intellectui, illique intimè conjungi,ut ſecum conſtituat unam totalem cauſam intellectionis,conflat autem objectum nõ poſſe illi ita conjungi realiter,cum ſit extra intellectum,& ab eo ſeparatum,ergo ſaltem debet ei conjungi intentionaliter mediante ſpecie. Et neque hoc ſatisfacit,quia ut notat Doctor